

ÉMILE ZOLA

RAHA

ЭМИЛЬ ЗОЛЯ

Раба

«Public Domain»

Золя Э.

Раһа / Э. Золя — «Public Domain»,

Содержание

I	5
II	24
III	35
Конец ознакомительного фрагмента.	45

Émile Zola

Raha Romaani

I

Pörssin kello oli juuri lyönyt yksitoista, kun Saccard astui Champeaux'n ravintolan valkeaan ja kullalla koristettuun saliin, jonka molemmat korkeat akkunat antavat torille. Hänen katseensa kiintyi heti pihan pöytien ääressä istuviin, vilkkaaseen keskusteluun vaipuneisiin vieraisiin, ja hän näytti hiukan hämmästyvän, kun ei nähnytään etsimiänsä kasvoja.

Tarjoilija juoksi hänen ohitseensa lautaskasaa kantaen.

"Sanokaa minulle, eikö herra Huret ole tullut?"

"Ei, ei ole vielä."

Saccard päätti istuutua ikkunasyvennykseen, jossa sijaitseva pöytä oli juuri vapautunut. Hän luuli tulleensa liian myöhään ja pöytäliinaa vaihdettaessa katseli hän kadulle, ohikulkijoita. Tänä hetkenä, jolloin kaikki ihmiset söivät aamiaista, oli katu melkein tyhjä. Toukokuun iloinen aurinko heitteli luotisuoria säteitään, ja jylhä pörssirakennus kylpi sen valossa. Leveitten portaitten ylimmällä astuimella oli vielä suuri joukko tuoleja epäjärjestyksessä.

Saccard käännähti ja tunki vekselinvälittäjä Mazaud'n viereisessä pöydässä. Hän ojensi kätensä.

"Ei, mutta katsoppas, tekö se olette? Hyvää päivää!"

"Hyvää päivää", vastasi Mazaud puristaen ajatuksissaan hänen kättään.

Mazaud oli pieni, kaunis, tumma, hyvin vilkas mies, joka nyt oli kolmenkymmenen kahden vuoden iässä ja oli perinyt ammattinsa muutamalta enoltaan. Koko hänen huomionsa näytti kiintyneen hänen edessään istuvaan paksuun herraan, jolla oli punaiset, sileäksi ajellut kasvot. Tämä oli kuulu Amadieu, joka nyttemmin oli koko pörssin kunnioituksen esineenä Selsiskaivosten huomiota herättävän keikauksen perästä. Kun osakkeet olivat alenneet 15 frangiin ja jokaista ostajaa pidettiin hulluna, oli hän uskaltanut koko omaisuutensa liikkeeseen, aivan kohtalon huomaan, ilman laskelmia ja arvioimisia, tyhmästä yksipäisyydestä, jolla kumminkin oli onni mukanaan. Nyt, kun oli löydetty todella rikkaita suonia ja osakkeet olivat kohonneet 1,000 frangiin, oli hän ansainnut 15 miljoonaa, ja hänen keinottelunsa, jonka alussa luultiin johtavan hullujen huoneeseen, oli nyt tehnyt hänestä suuren finanssineron. Häntä tervehdittiin kunnioittaen ja erityisesti kysyttiin hänen neuvoaan. Hän ei muuten enää ottanut osaa pörssiin liikkeeseen, hän näytti loistavan yksinäisyydellään ja nerollaan. Mazaud luultavasti koetti saada hänestä liiketuttavaa.

Saccard, joka ei ollut kyennyt edes houkuttelemaan hymyä Amadieu'n huulille, tervehti nyt vastapäätä olevaan pöytään, missä istui kolme tuttua pörssiin keinoittelijaa: Pillerault, Moser ja Salmon.

"Hyvää päivää! Mitä kuuluu?"

"Kiitos, eipä erinomaista – päivää!"

Täälläkin otettiin hänet vastaan kylmästi, melkein vihamielisesti. Pillerault, pitkä, laiha ja luiseva, käyränenäinen ja don-Quixote-kasvoinen mies, oli tavallisesti sangen tuttavallinen, hän suosi päistikkajärjestelmää ja selitti, että hän aina kärsi suuria häviöitä, jos vain antautui ajattelemaan. Hän oli sangvininen luonne, joka aina uskoi onneen ja voittoon, kun taas Moser, pieni keltaihoinen, pahasti keuhkotautinen herra, aina valitteli ja pelkäsi yhtämittaa yllätyksiä. Salmon, sangen kaunis, noin viisikymmenvuotias mies, jolla oli oivallinen, hiilimusta täysiparta, ei koskaan sanonut mitään, hän vain vastaili hymyten. Ei tiedetty, millä puolella hän keinotteli, eikä edes, keinotteliko hän lainkaan. Moseriin vaikutti tämä niin voimakkaasti, että hän usein joutui siihen määrin suunniltaan hänen vaikenemisensa johdosta, että kiireesti muutti määräyksensä pörssissä.

Saccard katseli yhä ympärilleen salissa. Häntä tervehti muuan nuori rotevakasvuinen mies, joka istui kolmannessa pöydässä. Hän oli kaunis Sabatani, Välimeren rantalainen, jolla oli pitkänlaiset,

tummat kasvot ja loistavat mustat silmät, mutta ilkeä, sangen vähän luottamusta herättävä piirre suun ympärillä, mikä pilasi hänen ulkonäköään. Tämän suosijan kohtelias tervehdys pahensi vielä Saccard'in huonoa tuulta; hän oli jonkun ulkolaisen pörssin hylkytavara, yksi niitä salaperäisiä olioita, joitten perään kaikki naiset ovat hulluina; hän oli äkkiä ilmestynyt tšekäläiseen liikemaailmaan viime vuoden syksyllä, oli jo ollut mukana erään pankin kuperkeikassa ja vähitellen hankkinut itselleen luottamusta sekä etuoikeutettujen että etuoikeudettomien välittäjien keskuudessa sievän käytöksensä ja väsymättömän kohteliaisuutensa vuoksi niitäkin kohtaan, joitten maine ei ollut erinomainen.

Tarjoilija seiso Saccard'in edessä.

"Mitä saa luvan olla?"

"Jaa, tosiaankin – . Mitä hyvänsä, vaikka kyljys – "

Sitten huusi hän tarjoilijan takaisin.

"Oletteko varma siitä, ettei herra Huret ole ollut jo täällä ja mennyt matkoihinsa?"

"Olen, aivan varma."

Tähän oli siis vienyt hänet viimeinen kuperkeikka, joka lokakuussa oli pakottanut hänet vielä kerran luovuttamaan pesänsä, myymään talonsa Monseaux'in puiston varrella ja vuokraamaan itselleen asunnon. Ainoastaan Sabatanin kaltaiset tervehtivät häntä; hänen tullessaan tähän ravintolaan, jossa hän oli ollut kaikkivaltias, eivät enää kaikki kääntyneet hänen puoleensa, eivät kaikki kädet ojentuneet häntä kohti. Hän ymmärsi pitää hyvää ilmettä, hän ei tuntenut mitään katkeruutta tämän viimeisen musertavan tonttijutun jälkeen, josta hän vaivoin oli pelastanut vaatteet ruumiinsa verhoksi. Mutta koko hänen sielunsa hehkui uuden yrityksen halua, ja se seikka, että Huret ei tullut – vaikka hän oli luvannut olla siellä klo yksitoista ja selostaa sen tehtävän kulkua, jonka hän oli antanut tämän toimitettavaksi veljensä Rougon'in, kaikkivaltiaan ministerin, luona – harmitti häntä erityisesti. Huret, suuren miehen orja, jonka voi saada mihin hyvänsä, oli vain välikätenä. Mutta Rougon, jolle kaikki oli mahdollista, oliko hän jättävä hänet pulaan? Ei hän ollut koskaan osottanut olevansa rakastava veli. Eihän ollut niinkään ihmeellistä, että hän oli suuttunut keikauksen perästä, oli julkisesti rikkonut välit välttääkseen itse häväistystä; mutta nyt, puolen vuoden kuluttua eikö hän nyt voisi auttaa salaa? Ja olisiko hänellä nyt sydäntä kieltäytyä ojentamasta auttavaa kättä, jota Saccard lähetti kolmannen miehen pyytämään häneltä, koska hän ei itse uskaltanut mennä veljensä luokse peläten joutuvansa hänen valtavan vihanpurkauksensa uhriksi?

"Mitä viiniä herra haluaa?" kysyi tarjoilija.

"Tavallista bordeaux'anne."

Saccard, joka istui ajatuksissaan, ilman ruokahalua antaen kyljyksen edessään jäähtyä, vilkasi ylös erään varjon livahtaessa pöytäliinan ylitse. Se oli Massias, muuan punapartainen, lihavahko nuori mies, vapaavälittäjä, jonka hän oli tuntenut ollessaan ahtaissa asioissa, ja joka nyt hiipi pöytien välitse kurssinoteraus kädessään. Hänen pisti vihakseen nähdessään miehen kulkevan hänen paikkansa ohi ja ojentavan listan Pillerault'ille ja Moser'ille. Salissa alkoi elämä vilkastua. Joka hetki astui sisään uusia välittäjiä ovia paukuttaen. Huudettiin toisilleen pitkän matkan päästä, kaupantekointo kohosi, kuta pitemmälle aika kului. Ja Saccard, jonka silmät edelleen olivat suunnattuina torille, näki sinne vähitellen ilmestyvän elämää ja liikettä, vaunu- ja jalankulkijavirta lähti vierimään, samalla kun tummia varjoja jo alkoi näkyä auringon paahtamalla pörssinportailla, herroja, jotka saapuivat yksitellen.

"Sanon teille vielä kerran", lausui Moser valittavalla äänellään, "että maaliskuun 20 päivänä tapahtuvien täytevaalien suhteen on olemassa sangen levottomuutta herättäviä merkkejä. Lyhyesti, koko Pörssi on nyt oppositioiden vallassa."

Mutta Pillerault kohotti olkapäitään. Kaksi lisää, Carnat ja

Garnier-Pagés, vasemmiston penkeille, mitä se merkitsee?

"Se on aivan kuin herttuakuntakysymys", jatkoi Moser, "sillä on aina joukko outoja asioita mukanaan. Niin, naurakaa te vaan! Minä en sano, että meidän on julistettava sota Preussia vastaan estääksemme sen tekemästä väkivaltaa Tanskalle; mutta sillätavoin voisi joka tapauksessa jotain

tehdä. Kun suuret alottavat syömällä pienet suuhunsa, ei voi tietää, mitä lopuksi seuraa. Ja mitä Meksikoon tulee..."

Pillerault, jolla oli yksi optimistisimpia päiviään, keskeytti hänet röhönaurulla.

"Suuri kiitos, ystävänä, mutta jättäkää nyt nuo onnettomuusennustuksenne Meksikon suhteen. Meksikosta tulee meidän hallituksemme historian kunniakkain lehti. Mistä hitosta olette saaneet päähänne, että keisarikunta on sairas? Eikö 300 miljoonan laina tammikuussa tullut täytetyksi yli viisitoistakertaisesti? Sehän osotti aivan suuremmoista edistystä. Niin, ja entä kolmen vuoden perästä, jolloin keisarin hiljattain päättämä maailmannäyttely avataan."

"Minä sanon vielä kerran, että kaikki menee hullusti", vakuutti Moser epätoivoisella äänellä.

"Olkaa toki vaiti, kaikkihan päinvastoin menee erinomaisesti!"

Saccard, joka oli kuunnellut heitä, asetti keisarikuntaa uhkaavan pulan yhteyteen omien vastustensa kanssa. Hänet oli taas lyöty maahan; olisiko nyt tämä keisarikunta, joka oli luonut hänet, luhistuva hänen laillaan, äkkiä syöksyvä korkeimmasta loistosta, syvimpään lankeemukseen?

Hän istui muistojensa mailmassa, kaukana siitä salista, jossa melu yhä eneni. Suuresta peilistä oli hän nähnyt oman kuvansa ja se oli hämmästyttänyt häntä. Vuosilla ei ollut mitään vaikutusta hänen pieneen vartaloonsa. Vaikka hän oli täyttänyt viisikymmentä, ei hän näyttänyt kolmeakymmentäkahdeksaa vanhemmalta; hän oli jaksanut säilyttää nuorekkaan joustavuuden ja eloisuuden, eikä hänen paksussa tukassaan ollut yhtä ainoata hopeahiusta. Väkisinkin muisti hän tulonsa Pariisiin kohta valtiokeikauksen jälkeen, sen illan, jolloin hän ensi kerran asteli Parisin katukiviä tyhjin taskuin, kaikellaisten himojen ja halujen vallassa. Sen illan perästä oli hän monesti kohonnut hyvin korkealle, miljoonavirta oli vierinyt hänen sormiensa lomitse, ilman että hän koskaan oli omistanut rikkautta kuin orjaa, kuin kalua, joka kuuluu minulle, ja jota minä voin hallita, jota minä voin pitää lukkojen ja puomien takana, elävänä, antautuvana: aina oli valhe ja petos asunut hänen kassakaapissaan, jonka kulta näytti virtaavan ulos tuntemattoman aukon kautta. Ja taas seisoi hän kadulla kuten noina kaukaisina aikoina – yhtä nuorena, yhtä täynnä haluja, yhtä tyydyttämättömänä, saman nautinnon ja valloitushalun vaivaamana. Hän oli maistanut kaikkea, mutta hän ei koskaan ollut saanut kyllältään, sillä hänellä ei ollut milloinkaan ollut aikaa eikä tilaisuutta, niin hän luuli, purra tarpeeksi syvään. Ja nyt tunsu hän katkeruudella taas seisovansa puilla paljailta; hänen osansa oli huonompi kuin vasta-alkajan, sillä tätä innostaa toivo ja kuvittelut. Ja hänet valtasi hurja halu alkaa taas alusta, nousta korkeammalle kuin milloinkaan ennen ja vihdoin asettaa jalkansa valloitetun kaupungin niskalle.

Moserin ääni, joka taas kaikui terävänä ja katkerana, herätti hänet hetkeksi ajatuksistaan.

"Meidän Meksikon-retkemme maksaa neljätoista miljoonaa kuukaudessa ja pitää olla umpisokea ollakseen näkemättä, että kamarin enemmistö seisoo heikolla pohjalla. Vasemmistomiehiä on nyt vähä yli kolmekymmentä. Keisari itse huomaa selvästi, että itsevaltius on tulemassa mahdottomaksi; senvuoksi tekeytyy hän vapauden edelläkävijäksi."

Pillerault ei vastannut, hän naurahti vain ylenkatseellisesti.

"Te luulette, että asiat sujuvat hyvin, mutta emme ole vielä nähneet loppua. On revitty ylen paljon ja rakennettu uudestaan täällä Parisissa, näettekö. Suuret yritykset ovat tyhjentäneet kaikki säästöt. Mitä mahtaviin pankkeihin tulee, jotka näyttävät niin kukoistavilta ... odottakaa, kunnes yksi tekee kuperkeikan, niin saatte nähdä, miten toiset menevät perässä. Puhumatta nyt lainkaan siitä, että kansa alkaa liikehtiä. Tuo kansainvälinen työväenyhdistys, joka hiljan on perustettu työväen elinehtoja parantamaan, pelottaa minua aika lailla. Ranskassa on olemassa vastustuspuolue, vallankumouksellinen liike, joka ilmenee joka päivä yhä selvempänä. Hedelmää jyrssi mato. Kaikki luisuu loppua kohti."

Tämä lausunto aiheutti äänekkäitä vastaväitteitä. Tuolla perhanan Moserilla oli luultavasti taas keuhkotautikohtauksensa. Mutta itse hän ei ollut puhuessaan hellittänyt silmiään viereisestä pöydästä, missä Mazaud ja Amadiou edelleen kuiskuttelivat keskenään. Koko sali tuli uteliaaksi tämän pitkän neuvottelun johdosta. Mitä heillä mahtoi olla sanottavaa toisilleen, kun he noin sipisivät ja supisivät?

Amadieu antoi vihdoinkin määräyksen. Viimeisinä kolmena päivänä oli liikkunut levottomia huhuja Suezin kanavan suhteen. Moser siristi silmiään ja alensi ääntään hänkin.

"Englantilaiset koettavat estää töitä siellä, kuten tiedätte. Me voimme hyvin helposti saada sodan."

Tällä kertaa loppui Pillerault'inkin levollisuus, niin merkillinen oli tämä uutinen. Olihan se aivan uskomatonta. Ja huhu lensi pöydästä pöytään muodostuen lopulta aivan varmaksi tosiasiaksi: Englanti oli lähettänyt ultimatuminsa ja vaatinut, että työt oli heti lakkautettava. Amadieu puhui luonnollisesti tästä seikasta vain Mazaud'in kanssa, jonka tehtäväksi hän antoi myydä kaikki hänen Suez-paperinsa. Levoton mumina täytti raskaan ruokahöyryjen kylästyttämän ilman, ja lautaset kalisivat. Tämä paniki saavutti huippukohtansa erään vekselinvälittäjän apulaisen nopeasti astuessa huoneeseen. Hän oli pikku Flory, nuori mies, jolla oli tyttömäinen hipiä ja paksu, kanstanjanruskea parta. Hän syöksyi esiin kädessään joukko lomakkeita, jotka hän jätti isännälleen, kuiskaten samalla jotain hänen korvaansa.

"Hyvä!" vastasi Mazaud tyynesti ja alkoi järjestellä lomakkeita muistikirjaansa.

Sitten katsoi hän kelloaan.

"Jo kaksitoista! Sano Berthier'ille, että hän odottaa minua. Ole itsekin saatavilla, mene hakemaan sähkösanoma."

Sillävälän oli tuo väärä uutinen, jonka alkua ei kukaan tiennyt, kasvanut myrskypilveksi.

"Myyttehän, eikö totta?" kysyi Moser Salmon'ilta.

Mutta tämän hymy oli niin tavattoman viekas, että Moser tuli vallan levottomaksi ja epäili englantilaista ultimatumia, jota hän ei tiennyt itse keksineensä.

"Minä ostan kuinka paljon tahansa", sanoi Pillerault tyhmän karkeasti, kuten oikea metoditon pörssipelaaja.

Saccard, joka vihdoinkin oli ryhtynyt aterioimaan, tunsu vihan syttyvän Huret'a kohtaan, jota hän ei enää odottanut. Hän, joka oli niin päättäväinen, oli muutamia viikkoja epäroinyt, ollen horjuva ja epävarma. Hän älysi selvästi, että hänen piti muuttaa nahkaa ja alussa oli hän uneksinut aivan uutta elämää korkeammalla virkauralla tai politikan alalla. Miksi ei hän voisi tulla edustajaksi ja sitten ministeriksi, kuten hänen veljensä? Niin, ehkä oli hän erehtynyt todellisten lahjojensa suhteen, ehkä voisi hän heti kiivetä ylös valtiollisen sekasorron aikana, hän innolla ja palavalla uskonkiikkolla. Kaikki riippui hänen veljestään. Jos tämä sysäisi hänet luotaan, heittäisi hänet takasin pörssikeinottelun pyörteeseen, niin olisi se ehkä pahinta hänelle itselleen ja muille, sillä silloin uskaltaisi hän sen suuren keikauksen, josta hän ei ollut puhunut kenellekään, sen jättiläisasian, josta hän oli uneksinut viikkomäärin ja jota hän itse pelkäsi, niin suuremmoinen se oli, niin omiaan panemaan koko mailman liikkeeseen, onnistuipa se sitten tai luhistui.

Saccard kiinnitti katseensa Sabatani'in. Nuori mies maksoi aivan rauhallisesti aamiaisensa sillä hyväilevällä miellyttäväsyydellä, joka oli ominaista tälle puoli-itämaiselle italialaiselle, meni hän sitten puristamaan Mazaud'in kättä, sillä hän oli tämän liiketoveri. Hän kumartui ja antoi hänelle määräyksen, jonka tämä kirjotti lomakkeelle.

"Hän myy Suez-osakkeensa" mutisi Moser. Ja melkein sairaana epätoivosta ei hän voinut olla kysymättä ääneen:

"Mitä ajattelette Suez'ista – he, he?" Puheen sorina taukosi, kaikki päät lähimmistä pöydistä kääntyivät. Tämä kysymys oli kasvavan levottomuuden ilmaisuna. Mutta Amadieun selkä oli läpinäkymätön, eikä sanonut mitään, ja vekselinvälittäjä, joka alkoi ihmetellä, että hän sai niin monta myyntimääräystä, tyytyi ravistamaan päätään: kuuluihan vaitiolo hänen ammattiinsa.

"Suez-osakkeet! Nehän ovat oivallisia!" selitti Sabatani laulavalla murteellaan. Ennen lähtöään kävi hän kohteliaasti puristamassa Saccard'in kättä.

Hetkisen tunsu Saccard vielä tuon hennon, pehmeän, milt'ei naisellisen kädenpuristuksen. Tietämättä minne mennä, kuinka rakentaa elämänsä uudelleen, tuntuivat kaikki läsnäolevat hänestä lurjuksilta. Lautasten ja lasien kilinä alkoi taas, äännet kiihtyivät, ovia lyötiin lujemmin, niin kiire

oli päästä pörssipeliin, jos todellakin vaara uhkasi Suez-osakkeita. Ja akkunasta näki hän pörssin auringon paahtamat portaat mustanaan ihmisiä.

Ollessaan juuri käymäisillään käsiksi tilaamaansa juustoon, kuuli hän äkkiä raa'an äänen ja nosti päätään.

"Pyydän anteeksi, paras ystävä, minun oli mahdotonta tulla ennen."

Vihdoinkin Huret, normanni Calvados'ta, paksu ja leveänaamainen mies, viekas veitikka, joka mielellään tahtoi näytellä rehellistä. Hän tilasi heti päivän liharuuan ja annoksen vihanneksia.

"No?" kysyi Saccard hieman nyreänä; hänen oli vaikea hillitä itseään.

Mutta toinen ei pitänyt kiirettä ja katseli häntä viekkaasti. Hän ryhtyi syömään, kurotti päätään eteenpäin ja alensi ääntään:

"Niin, olen tavannut suurmiehen ... kotonaan tänään. Ah, hän oli hyvin suopea ... hyvin suopea teitä kohtaan."

Hän vaikenä, joi kokonaisen lasin viiniä ja pisti uuden perunan suuhunsa.

"No?"

"Niin, rakas ystävä, näin on asia: hän on tekevä mitä suinkin voi teidän hyväksenne, hän on hankkiva teille erinomaisen hyvän paikan, mutta ei Ranskassa. Esim. jonkun siirtomaamme, parhaimpien, kuvernöörinä. Siellä olette oma herranne, aivan kuin pikku ruhtinas."

Saccard oli muuttunut tuhkanharmaaksi.

"Ei, kuulkaapas, tämä on pilaa, te teette pilaa minusta! Miksi hän ei yhtähyvin karkota minua? Ahaa, hän tahtoo päästä minusta. Mutta varokoon itseänsä, muuten minä ehkä lopuksi tulen hänelle vaivaksi täydellä todella!"

Huret koetti sovittaa.

"No, no, hänhän tahtoo teidän parastanne."

"Minun on annettava sysätä itseni pois tieltä, eikö totta?.. Aivan hiljan puhuttiin täällä, että keisarikunta ehkä piankin on tehnyt viimeisen tuhmuitensa. Niin, sota Italiassa, Meksiko, suhteemme Preussiin ... ja se on, kunniani kautta, päivän totuus! Te teette niin monta tyhmyyttä ja mielettömyyttä, että koko Ranska pian nousee ja ajaa teidät ovesta."

Edustajakamarin jäsen, ministerin uskollinen aseenkantaja, tuli levottomaksi, kalpeni ja katseli ympäri salia.

"Suokaa anteeksi, siinä en voi olla yhtä mieltä kanssanne... Rougon on kunnan mies, ei ole vaaraa, niinkauan kuin meillä on hän. Ei, elköö, elköö sanoko enempiä, te ette tunne häntä, se on minun varma vakuutukseni."

Saccard keskeytti hänet hurjasti, tukahtunein äänin ja kirahtelevin hampain:

"Olkaa hyvä, vetäkää yhtä köyttä hänen kanssaan, keittäkää samassa padassa! Jaa tai ei, tahtooko hän tehdä jotain minun hyväkseni Parisissa?"

"Parisissa, ei koskaan!"

Sanomatta sanaakaan enää nousi hän ja kutsui tarjoilijan maksaakseen.

Huret, joka tunsu hänen kiivautensa, istui tyynenä paikoillaan ja antoi hänen mennä, sillä hän pelkäsi Saccard'in saavan aikaan ikävyyksiä.

Mutta samassa syntyi salissa aika hälinä.

Gundermann oli juuri tullut sisään, pankkiirikuningas, pörssin ja mailman valti. Hän oli kuusikymmeniäs mies, jonka aivan liian suuri, kalju pää paksuine nenineen ja pyöreine silmineen ilmaisi tavatonta kestävyyttä ja sanomatonta väsymystä. Hän ei koskaan käynyt pörssissä, hän piti kunniana olla olematta virallisesti edustettu siellä; milloinkaan ei hän syönyt julkisissa paikoissa. Ainoastaan jonkun kerran, kuten tänäänkin, näyttäytyi hän Champeaux'in ravintolassa, missä hän nautti lasillisen vichyvettä. Yli kaksikymmentä vuotta oli hän kärsinyt vatsavaivaa ja eli pääasiassa maidolla.

Koko palveluskunta lähti heti liikkeelle tarjotakseen hänelle hänen vichyvetensä, ja kaikki muut vieraat ikäänkuin hävisivät olemattomiin. Moser seisoi ihastunein ilmein ja katseli tätä

miestä, jolla oli hallussaan keinottelun salaisuudet. Pillerault'kin tervehti häntä, sillä hän uskoi miljardien vastustamattomaan voimaan. Monet vieraista, jotka juuri olivat aikeissa lähteä, jäivät saliin, ympäröivät jumaloidun ja muodostivat nöyräselkäisen hovin aamiaispöytien keskeen. He katsoivat kunnioituksella, kuinka hän otti lasin vapiseviin käsiinsä ja vei sen värittömille huulilleen.

Joskus mailmassa, Monceaux'n tonttikeinottelun aikana, oli ollut riitaisuuksia, jopa avointa erimielisyyttäkin Saccard'in ja Gundermann'in välillä. He eivät sopineet yhteen; toinen oli himokas ja nautinnonhaluinen, toinen tyyni ja jääkylmän johdonmukainen. Siksipä jo ennen kiihtynyt Saccard menetti kokonaan malttinsa Gundermann'in triumfin nähdessään. Hän oli juuri lähtemässä, kun tämä huusi häntä.

"Kuulkaas nyt, rakas ystävä, onko totta, että te aiotte lopettaa liikkeen? Siinä teette aivan oikein, se on kaikista viisainta."

Se oli kuin piiskan sivallus vasten Saccard'in kasvoja. Hän kohensi pientä vartaloaan ja vastasi selvällä ja kirkkaalla äänellä, terävällä kuin miekanterä.

"Minä perustan pankin 25 miljoonan pääomalla ja aijon käydä luonanne joku päivä."

Sen sanottuaan hän meni, ja salissa syntyi melua, sillä kaikki alkoivat tunkeilla ja tuuppia toisiaan ehtiäkseen ajoissa pörssin avaamiseen. Ah, onnistua lopultakin kerran, saada taas polkea jalkojensa alle nämä ihmiset, jotka käänivät hänelle selkänsä, taistella tuon raharuhtinaan kanssa ja ehkä voittaa hänet joskus! Hän ei lainkaan ollut päättänyt toteuttaa suurta liikeajatustaan, hän ihmetteli itsekkin tuota lausuntoa, jonka vastaamisen pakko oli tuonut hänen suuhunsa. Mutta voiko hän onnistua toisella taholla nyt, kun veli oli hylännyt hänet ja ihmiset ja olosuhteet haavottaneet häntä pakottaakseen hänet takasin taisteluun, kuten vertavuotava eläin vedetään takasin arenalle?

Hetkisen seiso i hän katukäytävällä, joka jäsen vielä vavisten. Oli juuri se hetki, jolloin parisilaiselämä tuntuu keskittyvän tälle Montmartren ja Richelieu'n katujen väliselle keskuspaikalle. Mainitut kadut ovat ne valtasuonet, jotka pulppuavat ihmisjoukkoja yli Pörssitorin. Pörssissä oli elämä täydessä käynnissä. Sieltä kuului myyjien ja ostajien huutoja, pörssikeinottelun humua, joka oli kuin meren kuohu vuoksen lähetessä, ja joka yleni yli kaupungin melun. Ohikulkija käänsi päätään, hänen mieltään kiinnitti ja häntä pelästytti kaikki se, mikä tapahtui tuolla sisällä – tuo finanssimysteriö, jonka ainoastaan harvat ranskalaisaivot voivat käsittää, nuo äkilliset heilahdukset rikkauden ja raunioitumisen välillä, joita ei voi selittää siinä rajussa käsiliikkeitten ja huutojen sekamelskassa. Ja hän, joka seiso i siellä katukäytävän syrjällä, kaukaisen hälinän huumaamana ja rientävien ohikulkijain tuuppimana, uneksi taas kullaan majestetista täällä, tässä kuumeisessa korttelissa, jonka keskipisteessä pörssi yhdestä kolmeen lyö kuin jättiläissydän.

Mutta onnettomuutensa jälkeen ei hän ollut uskaltanut näyttäytyä pörssissä; hänen loukattu turhamaisuutensa ja varmuus siitä, että hänet otettaisiin vastaan kuin lyöty mies, pidättivät häntä tänäkin päivänä astumasta portaita ylös. Niinkuin rakastajaa, jonka lemmittynsä on hylännyt ja joka halua hänen suosiotaan enemmän kuin koskaan, vaikka kuvittelee vihaavansa häntä, veti pörssi häntä puoleensa; hän käveli edestakasin kastanjapuiden varjossa, kuin tavallinen huvikävelijä. Täällä pölyssä, missä ei kasva ruohoa eikä kukkia, missä sanomalehtimyymälöitten ja penkkien välissä vilahtelee epäilyttävien keinottelijain sekalainen seura ja paljaspäisiä, lapsiaan imettäviä naisia, siellä kulki hän näytellen välinpitämätöntä katsojaa, katseli pörssipalatsia salaisesti ajatellen, että hän piiritti sitä, tempoi sitä yhä lähemmäksi, yhä pienempään piiriin, kunnes hän jonakin päivänä astuisi sinne voittajana.

Hän meni oikeaan kulmaan ja kohtasi heti *pikku* pörssin, joka käy kauppa kurssinsa menettäneillä papereilla – "märät jalat", kuten ylimielisesti halveksien kutsutaan noita pörssipelin lumppureita, jotka paljaan taivaan alla, sateessa ja loassa, tarjoilevat raunioituneitten yhtiöitten osakkeita. Täällä tapasi hän meluavan joukon, likaisia juutalaisia, lihavia, kiiltäviä naamoja, kuivia haaskalintukasvoja, merkillisen kokoelman tyypikkäitä neniä, joitten sieramet levisivät kuin saalista vainuten, kovaäänistä toraa ja ihmeellisiä kurkkuääniä, ikäänkuin nuo ihmiset olisivat syömäisillään toinen toisensa. Hän oli juuri menemäisillään ohi, kun hän huomasi paksun miehen, joka seiso i

vähän syrjässä tarkastelemassa jalokiveä, jota hän varovaisesti piti aurinkoa vastaan julmien, likasten sormiensa välissä.

"Kas, Busch! Muistanpa juuri, että oli aikomukseni tulla teille."

Busch oli monta kertaa ollut Saccard'ille avullisena tukalissa oloissa. Hän seisoi siinä vajonneena ihailemaan jalokiveä, leveät, litteät kasvot ylöspäin, ja suuret harmaat silmät ikäänkuin sammuneina pistävässä auringonvalossa. Valkea kaulaliina, jota hän aina kantoi, oli kierretty kuin köysi, ja hänen musta takkinsa, joka oli ostettu eräästä vaateaitasta, ja joka kerran oli ollut erinomaisen hieno, mutta nyt oli ahdas ja pilkkuinen, kiipesi niskaan aina karvoihin ja pörröisiin hiuksiin saakka, jotka riippuivat hänen kaljun päälakensa vierteiltä. Hänen päivän punaiseksi polttaman ja sadekuurojen kovetuttaman hattunsa ikä oli sangen epämääräinen.

Vihdoinkin näytti hän kykenevän palaamaan jälleen maallisen elämän piiriin.

"Ahaa, herra Saccard, te olette pikku kävelyllä täällä?"

"Niin ... minulla on venäläinen kirje, kirje eräältä venäläiseltä pankkiirilta Konstantinopolista. Olen ajatellut, että teidän veljenne kääntäisi sen minulle."

Busch, joka edelleen seisoi vaistomaisesti pyöritellen rakasta jalokiveään oikeassa kädessään, ojensi vasempansa ja sanoi, että käännös lähetetään kotiin illalla. Mutta Saccard selitti, että kirjeessä oli kaikkiaan kymmenkunta riviä.

"Minä seuraan teitä, veljenne lukee sen minulle nyt heti."

Tässä hänet keskeytti muuan tavattoman paksu naishenkilö, rouva Méchain, jonka kaikki pörssin vieraat hyvin tunsivat, yksi niitä pelihimoisia naisia, jotka pistävät sormensa kaikkiin epäilyttäviin asioihin.

Hänellä oli pöhöttyneet, punaset täysikuu kasvot, joissa kiilsivät pienet siniset silmät, ja joihin kätkeytyi kokonaan pieni nenänykerö ja piskuinen, lapsellisesti piipittävä suu. Koko tämän komeuden yllä oli vaaleangredlininen hattu, joka oli sidottu tiukalle tummanruskealla nauhalla; ja röyhevä rinta ja pullea vatsa uhkasivat reväistä sinisen leningin, joka vivahti kellahtavalle ja oli ylt'yleensä katuliassa. Käsivarrellaan oli hänellä vanha musta nahkalaukku, suuri ja syvä kuin matkalaukku, eikä hän koskaan luopunut siitä. Tänäpä oli se niin pakaten täynnä, että oli halkeamaisillaan ja painoi häntä oikealle kallelleen kuin myrsky metsän puuta.

"Tekö se olette?" sanoi Busch, joka näytti odottaneen häntä.

"Minä, ja minulla on ne Vendômen paperit mukanani."

"Hyvä on. Siinä tapauksessa menemme heti minun asuntooni. Täällä ei ole tänään mitään tehtävää."

Saccard oli luonut epävarman katseen suureen nahkalaukkuun. Hän tiesi, että se ennemmin tai myöhemmin oli nielevä kaikki mahdolliset arvottomat paperit, vararikkoisten yhtiöitten osakkeet, jotka vielä olivat "märkien jalkojen" keinottelun esineinä, joista he tarjosivat frangin tai 50 senttiä heikosti toivoen, että ne vastoin kaikkia otaksumia vielä nousisivat, tai käyttivät he niitä käytännöllisemmällä tavalla: he möivät niitä voitolla häviöön joutuneille, jotka halusivat lisätä velkojaan. Rahamarkkinain murhaavissa taisteluissa oli rouva Méchain korppi, joka seuraa ryntääviä armeijoita, ei yhtään yhtiötä, ei ainoatakaan suurempaa pankkia perustettu ilman että hän näyttäytyi laukkuineen ja leijaili ilmassa odottaen ruumiita, silloinkin kun osakkeitten kurssi oli korkeimmillaan; sillä hän tiesi varsin hyvin, että häviö oli välttämätön, että verikylyyn päivä oli tuleva, että silloin oli löytyvä ruumiita ryöstettäväksi, arvopapereita poimittavaksi loasta ja verestä. Ja Saccard, joka kulki kehitellen suurta pankkiaietaan, vavahti ja tunsu sielussaan oudon aavistuksen nähdessään tuon laukun, tuon rikkatunkion, johon kaikki pörssistä ulos lakaistut likaiset paperit löysivät tiensä.

Saccard pysäytti Buschin juuri kun hän oli menemäisillänsä tiehensä eukon kanssa.

"Minä voin siis tulla luoksenne ja tavata veljenne varmasti?"

Juutalaisen katse oli epäilevä, siinä vilahti levoton kummastus.

"Veljeni, kyllä! Missäpä hän olisi?"

"Hyvä, siispä hetken päästä tavataan."

Saccard jatkoi hiljaista vaellustaan. Pian tapasi hän taas tuttavan.

"Kas, Jordan, pörssiinkö olette matkalla?" huudahti hän puristaen pitkän, tummahkon, pieniviiksisen ja toimekkaan näköisen nuoren miehen kättä.

Jordan oli erään onnistumattomien keinottelujen johdosta itsemurhan tehneen marseililaisen pankkiirin poika. Hän oli nyt kymmenen vuotta oleskellut Parisissa, missä hän oli intohimoisesti omistautunut kirjailijatoiminnalle ja kävi rohkeaa taistelua köyhyyttä ja hätää vastaan. Muuan hänen Plassaus'issa oleva serkkunsa, joka siellä oli asunut Saccard'in sukulaisten keskellä, oli antanut hänelle suosituskirjeen tälle siihen aikaan, jolloin tämä otti vastaan koko Parisin palatsissaan Monceaux-puiston varrella.

"Minäkö matkalla pörssiin? Ei koskaan!" vastasi nuori mies tehden kiivaan liikkeen ikäänkuin hän olisi tahtonut karkottaa isänsä surullisen muiston.

Sitten hän hymyili:

"Minähän olen mennyt naimisiin, kuten tiedätte ... niin, erään lapsuudenystävän kanssa. Me menimme kihloihin, silloinkun minä vielä olin rikas, ja hän halusi itsepäisesti omistaa minut, vaikka minusta nyt on tullut köyhä raukka."

"Aivan niin! Sainhan minä teiltä kortin", sanoi Saccard. "Ja ajatelkaas, minulla oli liikeasioita teidän appiukkonne herra Maugendre'n kanssa, siihen aikaan kun hänellä oli öljykangastehtaansa Villette-korttelissa. Sillä tehtaallaan lienee hän ansainnut sievosen omaisuuden."

Tämä keskustelu tapahtui erään penkin vierellä, ja Jordan keskeytti sen esittääkseen lyhyen ja paksun sotilaannäköisen herran, joka istui penkillä, ja jonka kanssa hän oli puhunut, kun Saccard kulki ohi.

"Kapteeni Chave, vaimoni eno – anoppini rva Maugendre'n tyttönimi on Chave ja hän on kotoisin Marseille'sta."

Kapteeni oli noussut seisomaan ja Saccard tervehti häntä. Hän tunsu ulkonäöltä tämän miehen, jonka kaula oli jäykistynyt korkean ja kankean univormukauluksen puristuksesta, tämän tyyppin, jonka joka päivä voi varmasti tavata yhden ja kolmen välillä pörssissä, jossa he harjottavat pientä käteistä keinottelua, joka ratkeaa samana päivänä ja melkoisella varmuudella tuottaa heille 15 à 20 frangia päivässä.

Jordan lisäsi hyväntahtoisesti hymyillen, selittääkseen sielläoloaan:

"Enoni on intohimoinen pörssipelaaja ja minä haen häntä väliin täältä saadakseni puristaa hänen kättänsä."

"Jaa, jaa", sanoi kapteeni hyvin rauhallisena, "täytyyhän sitä pelata vähän, sillä se eläke, jonka minä saan hallitukselta, riittää juuri tappamaan miehen nälkään."

Saccard tunsu mielenkiintoa nuorta miestä kohtaan, joka niin urhoollisesti taisteli eteenpäin elämän polulla, ja kysyi, miten hänen kirjallinen toimintansa sujui. Ja yhä vilkastuen kertoi Jordan pienestä kortteeripahasestaan avenue de Clichyn varrella viidennessä kerroksessa; sillä Maugendret, jotka eivät laisinkaan luottaneet runoilijoihin, katsoivat tehneensä tarpeeksi antaessaan suostumuksensa avioliittoon, eivätkä olleet antaneet mitään sen tekosyyntä nojalla, että heidän tyttärensä sillä tavoin tulisi saamaan heidän jälkeensä koko heidän omaisuutensa koskemattomana, vieläpä lisän kanssa. Ei, kirjallisuus ei elättänyt miestä, hänellä oli valmiina romaanisuunnitelma, mutta ei saanut aikaa kirjottaakseen, sillä hänen oli pakko kirjoittaa sanomalehtiin, joihin hän raapusteli kaikkia asioita ammatin alalta, sekä myös alakertoja, oikeusselostuksia ja "kaikellaista".

"Kuulkaapas", sanoi Saccard, "jos minun suuresta hankkeestani tulee jotain, niin voin ehkä antaa teille toimen. Tulkaa sitten luokseni."

Hän hyvästeli molempia herroja, kiersi kulman ja joutui pörssin takasivulle. Siellä lakkasi kuulomasta pörssipelin humu ja melu, kuoli pois torilla vierivien vaunujen kumeraan jyrinään. Täälläkin vilisi portailta ihmisvirta, mutta vekselinvälittäjien yksityiskonttorit, joitten punaiset akuttimet näkyivät avonaisten akkunain läpi, olivat tällä puolen sivurakennuksen ja suuren salin

välillä ja tukahuttivat melun kuulumasta. Tämä pörssin takasivu muistutti hiukan teatterin takasivua, taiteilijain sisäänkäytävää; se antoi Notredamedes Viktoires'in verrattain rauhalliselle kadulle, joka kokonaan kuului viinikrouvien, kahviloitten, oluttupien ja ruokapaikkojen sekaseurakuntaisille liiketuttaville. Osotekilvet puhuivat koko siitä rikkaruohopaljoudesta, joka oli kasvanut läheisen likaviemäriin mehusta: huonomaineisia vakuutusyhtiöitä, epäilyttäviä liikelehtiä, yhtiöitä, pankkeja, asioimistoja, täydellinen kokoelma edesvastuuttomia ryöväriluolia. Katukäytävillä, keskellä ajotietä, kaikkialla lurvaili miehiä vaanien saalista kuin jossakin metsän kätköissä.

Saccard oli pysähtynyt rauta-aidan viereen ja katseli vekselinvälittäjän konttoriinjohtavaa ovea terävin katsein ikäänkuin kenraali, joka tutkii kaikilta puolen linnotusta, jonka kimppuun hän aikoo hyökätä. Silloin tuli pitkä roikale ulos erästä ruokapaikasta ja astui nöyrästi kumartaen Saccard'in luokse.

"Hyvää päivää, herra Saccard, ehkä voisin olla teille hyödyksi jotenkin? Olen nyt lopullisesti jättänyt Crédit Mobilier'in ja haen paikkaa."

Jantrou oli ollut koulunopettajana Bordeaux'issa ja tullut Pariisiin erään harmillisen jutun takia, joka ei koskaan tullut oikein selville. Oltuaan pakotettu jättämään opistonsa oli hän joutunut hieman hunningolle, mutta hän oli kaunis mies, tosin ennen aikojaan kaljupää, muuten paljon lukenut, älykäs ja rakastettava. Kahdenkymmenen kahdeksan vuotiaana oli hän antautunut pörssielämään, oli liikkunut siellä kymmenen vuotta vapaavälittäjänä, mutta ansaitsi huonosti lasketulla liikkeellään juuri sen, mikä elantoon meni. Ja nyt oli hän aivan klani, epätoivoissaan kuin ilotyttö, joka huomaa ryppyjä otsallaan ja alkaa huolestua toimeentulostaan, ja hän väijyili yhtämittaa tilaisuutta kohotukseen ja saavuttaakseen onnen.

Huomatessaan hänen nöyrän kumarruksensa muisti Saccard katkeruudella Sabatanin tervehdyksen Champeaux'in ravintolassa – nähtävästi vain haaksirikkoutuneet ja huonomaineiset osottivat hänelle vielä huomaavaisuutta. Mutta hänellä oli eräänlainen kunnioitus tämän miehen älyä kohtaan ja hän tiesi hyvin, että urhoollisimpia sotamiehiä ovat epätoivoon joutuneet, sillä he uskaltavat kaikkensa voittaakseen kaikki.

"Paikkaa", kertasi hän. "No, saattaahan se käydä päinsä. Tulkaa tervehtimään minua."

"Tehän asutte nyt rue Saint-Lazaren varrella?"

"Asun. Tulkaa ennen aamiaisaikaa."

He juttusivat. Jantrou moitti sangen terävin sanoin pörssiä, toisti useita kertoja, että ainoastaan roistot voivat onnistua siellä, puhui katkerasti, kuin konsanaan mies, jolla ei ole ollut onnea yrityksissään. Se oli nyt ohi, hän tahtoi yrittää muilla aloilla, hän uskoi klassillisella sivistyksellään ja mailmankokemuksellaan saavansa paikan jossain virastossa. Saccard nyökkäsi myöntävästi. Kulkiessaan pitkin katukäytävää rue Brogniart'ille päin kiinnittivät heidän molempien huomiota hienot ajopelit, jotka seisivat kadulla. Kuski istui jäykkänä ja liikkumattomana paikoillaan ja he äkkäsivät naiskasvot, jotka kaksi kertaa kurkistivat vaunun akkunasta ja vetäytyivät nopeasti takasin. Äkkiä kumartui pää uudestaan esiin ja unohtui pitkään, kärsimättömänä katsomaan pörssiin päin.

"Sehän on vapaaherratar Sandorff?" mutisi Saccard.

Akkunasta katsoi varsin omituinen, tumma pää ja hehkuvat mustat silmät, joita ympäröivät tummat varjot, intohimoiset kasvot, pieni punanen suu ja aivan liian pitkä nenä. Hän näytti kumminkin sangen sievältä, vaikka liian kehittyneeltä ollakseen ainoastaan kahdenkymmenenviiden vuoden vanha; hän teki elostelijattaren vaikutuksen; puku oli parhaasta naisrääpälistä.

"Niin, hän on vapaaherratar", vastasi Jantrou, "minä olen nähnyt hänet nuorena tyttönä isänsä, kreivi de Ladricourt'in kodissa. Ah, kreivi oli hurja peluri ja tavattoman raaka mies! Minä kävin hakemassa hänen määräyksiään joka aamu – kerran oli hän lyödä minua. En minä häntä liioin itkenyt, kun hän sai halvauksen jouduttuaan häviöön epäonnistuneitten keinottelujen johdosta. Silloin täytyi tytön taipua menemään naimisiin vapaaherra Sandorff'in, Itävallan lähetystön jäsenen, kanssa, joka oli kolmekymmentäviisi vuotta vanhempi häntä, ja jonka tyttö oli tehnyt suorastaan hulluksi leimuavilla silmillään."

"Tiedän", vastasi Saccard.

Vapaaherrattaren pää katosi taas vaunuun. Mutta melkein heti kurkisti hän taas ja entistä innokkaampana; hän oikein kurotti kaulaansa nähdäkseen kauemmaksi torille.

"Hänkin keinottelee?"

"Ah, aivankuin hullu! Joka ikisenä tärkeänä päivänä istuu hän vaunussa odottaen kurssinoterausta, kirjoittaen innoin muistiinpanoja kirjaansa ja jaellen määräyksiään. Katsokaas ... hän odotteli Massiasta; tuolla hän tulee."

Aivan oikein tulikin Massias juosten niin nopeasti kuin voi lyhyillä jaloillaan kurssilista kädessään, ja he näkivät hänet nojautuvan vaunun oveen ja pistävän päänsä sisään syventyen neuvotteluun vapaaherrattaren kanssa. He vetäytyivät syrjään, etteivät olisi joutuneet yllätetyiksi vakoilemisesta, ja kun vekselivälittäjä tuli takasin, yhä juosten, huusivat he häntä. Hän ponnahti ensin sivulle ja vasta tultuaan vakuutetuksi, että nurkkaus suojaasi häntä, pysähtyi hän äkkiä hengästyneenä ja kasvot tulipunaisina, mutta aulis ilme sinisissä, ulkonevissa silmissään.

"Oh, mitä tapahtuukaan tuolla sisällä?" huusi hän. "Suez-paperit laskevat huimaavaa vauhtia. Puhutaan sodasta Englannin kanssa. Se uutinen pyörryttää kaikkien päät, vaikei tiedetä, mistä se on kotosin. Sota ... juu, suuri kiitos! Kuka sen on keksinyt? Ehkä juttu on syntynyt itsestään."

Jantrou vilkutti silmänsä.

"Ja vapaaherratar nappaa edelleen?"

"Kuin hullu! Minulla on määräys Nathansohn'ille."

Saccard, joka tähän saakka oli kuunnellut, keskeytti nyt:

"Aivan oikein, Nathansohn'han on avannut vekselinvälitysliikkeen."

"Nathansohn on sangen hyvä mies", sanoi Jantrou, "hän ansaitsee onnistua. Me olimme tovereita Crédit Mobilier'ssa. Mutta hän kyllä pääsee esille, sillä hän on juutalainen. Hänen isänsä on itävaltalainen, asuu Besancon'issa, kelloseppä luullakseni. Hänelle tuli halu päästä omaksi herrakseen eräänä kauniina päivänä pankissa, kun hän oli nähnyt, miten kävi. Eihän se ole suurikaan konsti, ajatteli hän, pitää vain vuokrata itselleen konttori, jossa on tiski, ja sen hän tekikin. No, oletteko tyytyväinen, Massias?"

"No, siinäpähän menettelee. Te olette itse ollut mukana ja olette aivan oikeassa sanoessanne, että pitää olla juutalainen, muutoin ei maksa vaivaa ryhtyä mihinkään... Mutta kun on kerran tullut aletuksi, niin pitäähän sitä jatkaa. Ja onhan minulla tukevat jalat juoksennella, toivoakseni kaikki sentään menee hyvin."

Ja sen sanottuaan juoksi hän nauraen tiehensä. Hänen väitettiin olevan erään erotetun virkamiehen poika Lyon'ista, ja itse oli hän, isän karattua maasta, ryhtynyt pörssikeinotteluun ja keskeyttänyt lainopilliset opintonsa.

Saccard ja Jantrou palasivat hitaasti rue Brogniart'ille, ja siellä seisoivat vielä vapaaherrattaren vaunu, mutta akkunat oli vedetty ylös, salaperäinen vaunu näytti tyhjältä. Kuski istui liikkumattomampana kuin ennen ja odotti, mikä odotus väliin kesti siksi, kunnes viimeinen kurssinoteraus oli julkinaulattu.

"Hän on harmillinen sikiö", sanoi Saccard purevalla äänellä. "Minä ymmärrän vanhaa paronia."

Jantrou hymyili tarkoituksellista hymyä.

"Oh, paroni on varmaan jo aikoja sitten saanut tarpeensa hänestä. Ukko lienee muuten varsin saita. No, kai te tiedätte, kenen rakastajattarena hän nykyään on, voidakseen maksaa laskunsa, joihin hänen pelivoittonsa ei koskaan riitä?"

"En tiedä."

"Delcambren."

"Delcambren, yliprokuraattorin? Tuon pitkän, kuivan, keltaishoisen, jäykän miehen? Tulevan ministerin! Olisipa, hitto soikoon, hauskaa nähdä heidät yhdessä!"

Ja he erosivat sangen iloisina puristaen tukevasti toistensa kättä. Jantrou muistutti Saccard'ille, että hän ottaa vapauden saapua joku päivä hänen luokseen.

Pörssin kuohuva, pauhaava laine tempasi taas mukaansa Saccard'in hänen yksin jäätyään. Hänen katseensa suuntautui eroamattomasti korkeihin portaihin, joilla mustat hännystakit taukoamatta liikkuiivat auringonpaisteessa. Sitten vaelsi hänen katseensa pilarikäytävään, missä musta ihmisjoukko kuhisi, ja missä siellä täällä näkyi iloisempia kasvoja. Vasemmalla, missä joukko pankkiireja vertaili vekselikursseja tai teki kauppaa englantilaisilla vekseleillä, oli hiukan rauhallisempaa, vaikka ihmisvirta keskeytyttäen tunkeutui joukon läpi sähkösanomatoimistoon. Sivuhuoneissakin oli väkeä tungokseen saakka, joka tyrkki toisiaan sinne tänne ja rautatankojen tukemien pilarien välissä seisoi herroja nojallaan, aivankuin olisivat olleet kotonaan. Koko pörssirakennus vapisi, hehkui ja tutisi kuin höyrykone täydessä vauhdissaan. Äkkiä huomasi hän taas Massias'en, joka syöksyi alas portaita, hyppäsi erääseen vaunuun ja ajoi pois täyttä neliä.

Itsetiedottomasti puristi Saccard kätensä nyrkkiin, riistäytyi väkivalloin irti tästä näystä ja kääntyi Buschin asunnolle päin. Hän muisti venäläisen kirjeen, joka oli käännettävä. Mutta juuri kun hän oli aikeissa astua sisään, tervehti häntä muuan nuori herra, joka seisoi paperikaupiaan puodin ääressä; hän tunsi Gustave Sédille'n, silkkitehtailijan pojan, jolle hänen isänsä oli hankkinut paikan Mazaud'in luona, jotta hän saisi tilaisuuden tutustua pörssikoneistoon. Hän hymyili isällisesti nuorelle hienolle miehelle; hän ymmärsi varsin hyvin, miksi hän piti vahtia siinä. Conin'in paperikauppa välitti muistikirjoja koko pörssille, siitä saakka kun pikku rouva Conin oli alkanut auttaa miestänsä, paksua Conin'ia, jota ei koskaan näkynyt, sillä hän pysytteli puotikamarissa ja katsasti työtä, kun taas vaimo aina oli liikkeellä, joko myymässä tiskin takana tai asioilla kaupungilla. Rouva oli vaaleaverikkö, ruusuposkinen, pikku karitsa, jolla oli vaalea, silkinpehmeä tukka, miellyttävä ja aina hyvätuulinen. Hän piti paljon miehestään, väitettiin, mikä ei kuitenkaan estänyt häntä osottamasta myötätuntoaan, kun joku pörssiherroista sattui hänen makuunsa, vaikk'eivät rahat häntä houkuttelleet, eikä hän koskaan suonut ihailijoilleen muuta kuin yhden kohtauksen, mikäli puhuttiin. Suosikit ymmärsivät joka tapauksessa pitää kielensä kurissa ja olla kiitollisia, sillä hän oli edelleen ihailtu, eikä hänestä koskaan kuultu pahaa sanaa. Ja paperikauppa menestyi hyvin, se oli onnen suosima paikka. Kulkiessaan ohitse huomasi Saccard rouva Conin'in, joka hymyili Gustave'lle ikkunan läpi. Sellainen sievä karitsa! Hänen paljas näkemisensäkin oli kuin hyväily. – Hän meni ylös.

Viisitoista vuotta oli Busch asunut aivan katon rajassa, viidennessä kerroksessa, jossa hänellä oli pieni kortteeri, kaksi huonetta ja keittiö. Hän oli syntynyt Nancy'ssä saksalaisista vanhemmista ja oli heti muutettuaan syntymäkaupungistaan asettunut tänne. Hän oli vähitellen laajentanut liikettään tarvitsematta silti koskaan suurempaa huoneustoa. Veljelleen Sigismondille oli hän luovuttanut kadunpuoleisen huoneen, itse tyytyi hän pihanpuoleiseen pikku kamariin, missä asiakirjoja ja kaikellaisia paperikasoja oli siinä määrin, että hädintuskin jäi sijaa yhdelle ainoalle tuolille kirjutuspöydän vieressä. Hänen tärkeimpiä liikeasioitaan oli kurssissa laskeutuneitten arvopaperien kauppa; hän osti niitä, oli "märkien jalkojen" ja vararikkoutuneitten välikätenä, vararikkoutuneitten, joilla oli lopputilissään aukkoja täytettävänä; senvuoksi seurasi hän tarkkaan kurssia, osti välistä suoraan, mutta piti enemmän arvopapereista, joita tultiin tarjoamaan hänelle kotonaan. Mutta paitsi koronkiskomista ja laajaa jalokivien salakauppaa, osti hän myös velkakirjoja. Sellaiset paperit täyttivät hänen konttorinsa, niin että seinät olivat haleta; niitä hän vaaniskeli kaikkialla Parisissa ja niitten vuoksi oli hänellä tuttavuuksia kaikissa yhteiskuntapiireissä. Niinpiankuin hän kuuli puhuttavan vararikosta, ryöpsähti hän esille, kierteli pesänselvittäjien ympärillä ja osti lopulta kaikki, mistä ei voitu saada välitöntä hyötyä. Hän vartioi notariotoimistoja, oli aina läsnä mutkikkaissa perintöjutuissa ja velka-asioita käsiteltäessä. Hän ilmotti itse lehdissä, houkutteli luokseen kärsimättömiä velkojia, jotka mieluummin nostivat muutamia markkoja vähemmän heti paikalla, kuin ryhtyivät haastattamaan velkojiaan oikeuteen. Tietymättömiin joutuneitten ja maksukyvyttömiä velkojien joukossa täytyi hänen kumminkin tehdä valintansa, ettei joutuisi liiaksi hukkaamaan ponnistuksiaan. Hänen periaatteensa oli, että jokainen saatava, toivottominkin, voi saada takasin arvonsa, ja hänellä oli joukko ihmeellisesti luokiteltuja henkilöutisia nimilappuineen, joita hän lueskeli silloin tällöin virkistääkseen muistiaan. Mutta maksukyvyttömiä joukosta

seurasi hän huomaavimmin niitä, joilla hänen käsityksensä mukaan oli mahdollisuuksia päästä taas jaloilleen. Tutkimustensa kautta riisui hän ihmiset aivan paljaksi, tunkeutui perhesalaisuuksiin, piti kirjaa rikkaista sukulaisista, elinehdoista, ja ennen kaikkea uusista toimista, jotka tekivät hänelle mahdolliseksi päästä käsiksi asianomaisen palkkaan. Välistä salli hän jonkun olla häiritsemättä vuosikausia hyökätäkseen sitten hänen kimppuunsa myötäkäymisen hetkellä. Vielä enemmän kiinnittivät hänen mieltään tietymättömiin kadonneet velkojat. Hän teki alituisia tutkimuksia, tutkisteli osotekilpiä ja ilmoituksia, vainusi osotteita kuin metsäkoira saalista. Ja saatuaan heidät käsiinsä, imi hän heistä viimeisenkin veripisaran, otti 100 frangia siitä, mistä hän itse oli maksanut 50 centimea, vetäen syyksi sen vaaran, jonka alaiseksi hän oli antautunut. Kenen hän kerran sai kiinni, tämän pani hän maksamaan niitten edestä, jotka olivat livahtaneet hänen sormiensa lomitse.

Tässä velallisten jahdissa oli rouva Méchain Buschin tärkeimpänä apulaisena; hänhän oli kiinteimistön omistaja, hänellä oli jossain syrjäkaupungilla pahanpäiväisiä kortteereita, joissa nälistyneet raukat kieriskelivät liassa, ja joista hän säälimättä lakasi ulos vuokraajat likoineen, kun nämä laiminlöivät kuukausimaksunsa. Kaikki, mitä hän ansaitsi, nieli hänen onneton intohimonsa pörssipeliin. Hänkin nuuski kaikissa taloudellisissa onnettomuuksissa, vararikoissa ja tulipaloissa, missä aina pääsi varastamaan sulaneita koristuksia. Kun Busch antoi hänelle tehtäväksi hankkia tietoja tai nuuskia esille joku velkamies, pani hän välistä likoon omiakin varojaan, asianharrastuksesta. Hän väitti olevansa leski, mutta kukaan ei ollut tuntenut hänen miestänsä. Kukaan ei tiennyt mistä hän oli, ja hän tuntui aina olleen viidenkymmenen vuoden vanha, tuo ihmeellisen paksu ämmä, jolla oli hento lapsenääni.

Heti kun rouva Méchain oli istuutunut ainoaan tuoliin, oli huone täynnä, aivankuin tuo tavaton lihamöhkäle olisi muurannut sen umpeen. Kirjotuspöydän ääressä istui Busch hautautuneena paperimereen, josta ainoastaan hänen päänsä pisti esiin.

"Olkaa hyvä", sanoi rouva tyhjentäen suuresta laukustaan mahdottoman kasan papereita, "nämä on Fayeux lähettänyt minulle Vendômesta. Hän on ostanut kaikki nämä teitä varten Charpier'in vararikosta, johon te pyysitte minun kiinnittämään hänen huomiotaan. Ne tekevät 110 frangia."

Fayeux, jota rouva kutsui serkukseen, oli hiljan avannut liiketoimiston Vendômessa. Näköjään oli hänen ammattinaan ottaa vastaan kuponkeja vähäväkisten lunastettavaksi, mutta hän käytti sekä kuponkeja että rahoja mitä kurjimpiin pörssikeinotteluihin.

"Eihän sitä paljon saa haalituksi maaseudulta", mutisi Busch, "mutta väliin sieltäkin löytää jotain."

Hän alkoi järjestellä papereitaan tottuneella kädellä, ryhtyi alustavaan luokitteluun. Hänen litteät kasvosensa synkkenivät ja niillä näkyi pettyneen odotuksen ilme.

"Hm, tästä ei paljoa liho, onneksi ovat ne halpoja. Velkakirjoja ... yhä velkakirjoja ... jos ne ovat nuoria herroja ja tulleet tänne Pariisiin, niin voi heiltä saada jotain ennen tai myöhemmin."

"Mutta mitäs tämä on?" huudahti hän hämmästyneenä.

Leimatulle paperille kirjoitettujen velkasitoumusten joukosta oli hän juuri lukenut kreivi de Beauvilliers'in nimen. Paperi sisälsi ainoastaan kolme suurella, vapisevalla ukkokäsiälällä kirjoitettua riviä: – "Sitoudun suorittamaan neiti Léonie Cron'ille 10,000 frangia sinä päivänä, jona hän tulee täysi-ikäiseksi!"

"Kreivi Beauvilliers!" toisti hän hitaasti, ikäänkuin ääneensä ajatellen, "hänellähän oli taloja, kokonainen maatila Vendômen seudussa. Hän kuoli tapaturmaisesti eräällä metsästysretkellä ja jätti vaimon ynnä kaksi lasta niukkoihin varoihin. Minulla oli hänen vekseleitään ennen mailmassa, eikä niitä ollut helppo saada lunastetuksi. Hän oli veijari, huono mies."

Äkkiä puhkesi hän nauruun ja sepitti koko jutun.

"Vanha kelmi! Hän on puijannut tyttöä ... tyttö ei ole välittänyt hänestä, ja hän on vietellyt tämän tuolla paperilla, jolla ei ole laillista pätevyyttä. Ja sitten hän kuoli. Katsotaanpa, se on päivätty 1854, kymmenen vuotta sitten. Tyttö on nyt täysi-ikäinen, hitto vieköön! Kuinka on tämä velkakirja joutunut Charpier'in käsiin? Hän oli viljakauppias, tuo Charpier, ja koronkiskuri samalla kertaa.

Tyttö on luultavasti jättänyt tämän hänelle muutamien frangien lainan vakuudeksi, tai ehkä on hän ottanut ajaakseen tytön saatavan."

"Oivallista", keskeytti rouva Méchain, "oikein hyvä kaappaus."

Busch kohotti halveksien olkapäitään. "Eikö mitä, eihän sillä ole mitään arvoa oikeuden edessä. Jos minä menisin näyttämään sitä perillisille, ajaisivat he minut niin pitkälle kuin tietä riittää, sillä on todistettava, että kreivi todella on ollut tuon summan velkaa. Mutta jos minun onnistuu saada käsiini tyttö, toivon voivani saada heidät selvittämään asian meidän kanssamme välttääkseen häväistysjuttua. Ymmärrättekö? Etsikää käsiinne tuo Léonie Cron, kirjottakaa Fayeux'ille, että ottaa hänestä selvää siellä. Sitten ehkä saadaan hauskaa!"

Hän oli jakanut paperit kahteen kasaan, jotka hän aikoi perinpohjin tutkia yksin jäätyään, ja hän istui liikkumattomana käsi kummankin kasan päällä.

Hetken äänettömyyden jälkeen puhkesi rouva Méchain taas puhumaan.

"Olen juoksennellut niiden Jordanin velkakirjojen vuoksi. Luulin jo melkein varmasti saavani hänet satimeen. Hän on ollut virkamiehenä jossain, nyt kirjottelee hän sanomalehtiin. Mutta lehtien toimituksissa kohdellaan huonosti, kieltäytyvät antamasta osotteita. Ja muuten en usko hänen kirjottavan omalla nimellään."

Vastaamatta ojensi Busch kätensä ja haki Jordanin paperit aakkosjärjestyksestä! Niitä oli kuusi 50 frangin velkakirjaa, päivättyjä viisi vuotta sitten kuukauden väliajoilla, kokonaissumma 300 frangia, jotka nuori mies oli jäänyt velkaan erälle räätätilille ollessaan rahapulassa. Velkakirjoja ei oltu lunastettu lankeemispäivänä, ja olivat ne nyt kasvaneet suurten kustannusten kautta, niin että velka nyt nousi 730 frangiin 15 centimeen.

"Jos se on tulevaisuuden mies", mutisi Busch, "niin saamme hänet kyllä kiinni."

Sitten johtui hänen mieleensä luultavasti jotain, joka oli yhteydessä

Jordanin kanssa, ja hän huudahti:

"Entä Sicardot-juttu? Sille me siis annamme palttua."

Méchain teki tuskaisen liikkeen paksuilla käsillään: koko hänen mahdolloman suuri vartalonsa liikahteli epätoivosta.

"Oh, luojaani", vitisi hän piipittäväällä äänellään, "siitä tulee naula minun ruumisarkkuuni."

Sicardot-juttu oli romantinen tarina, jonka rouva aina melkoisella innostuksella kertoi. Muuan hänen serkkunsa, Octavie Chavaille, joka oli häntä paljon nuorempi, hänen tätinsä tytär, oli eräänä iltana raiskattu sen talon portaissa, jonka kuudennessa kerroksessa työllä äitinsä kanssa oli pieni kortteeri. Pahinta oli, että herra, nainut mies, joka tuskin viikko sitten oli vaimoineen asettunut asumaan erään rouvan luo toisessa kerroksessa, oli ollut niin raaka, että nuori tyttö oli satuttanut itsensä ulkonevaan nurkkaukseen ja nyrjäyttänyt olkapäätänsä. Äiti tietysti julmistui ja tahtoi nostaa hirmuisen jutun, mutta tyttö tunnusti itkien, ettei hänkään syytön, että se oli pelkkä tapaturma, ja että hänestä olisi kovin surullista, jos herra joutuisi vankilaan. Silloin äiti vaikenä ja tyytyi 600 frangiin, jaettuna 12 velkakirjaan, joista oli maksettava 50 frangia kuukaudessa yhden vuoden ajalla, eikä sitä voinut lainkaan paljoksua, sillä nuori tyttö, joka juuri oli lopettanut ompelukurssin, ei voinut ansaita, hän makasi vuoteen omana, maksoi paljon rahaa ja sai niin huonon hoidon, että hänen käsilihaksensa lamautuivat ja hän jäi vialliseksi. Ennen ensimmäisen kuukauden loppua oli herra kadonnut ilmottamatta osotettaan. Ja onnettomuuksia tuli satamalla nuoren tytön osaksi: Octavie synnytti pojan, kadotti äitinsä, vajosi harhateille ja kurjuuteen. Lopuksi joutui hän serkkunsa, rouva Méchain'en hoiviin. Hän oli laahannut kaduilla kahdenkymmenenkuuden vuoden ikään saakka, sillä hän ei voinut tehdä työtä kätensä vuoksi, myyskenteli joskus sitroneja halleissa, hävisi viikkokausiksi miesten kanssa, jotka sitten ajoivat hänen luotansa, juopuneena ja häväistynä. Viime vuonna oli vihdoinkin kaikeksi onneksi tullut loppu hänen kurjasta elämästään erään sellaisen, tavallista hurjemman seikkailun perästä. Ja rouva Méchain'en oli täytyntä pitää lapsi, Victor, ja koko tästä jutusta oli jällellä ainoastaan nuo kaksitoista maksamatonta velkakirjaa, joitten alla oli nimi Sicardot. Senverran vain oli saatukin tietää herrasta että hänen nimensä oli Sicardot.

Taas ojensi Busch kätensä ja otti esille Sicardot-paperit. Ei haasteita, eikä Venemoisia, ainoastaan 12 velkakirjaa.

"Olisipa Victor edes kiltti poika!" vaikeroi muija. "Mutta te ette voi ajatellakaan, millainen pahankurinen lapsi hän on! Ei ole hauska sellainen perintö, poika päättää päivänsä mestauslavalla, enkä minä näistä paperilapuista saa ainoatakaan sou'ta."

Buschin suuret silmät tuijottivat yhä velkakirjoihin. Kuinka monta kertaa olikaan hän niitä tarkastellut toivossa että joku huomaamatta jäänyt ominaisuus – kirjainten muoto tai paperin laatu – ohjaisi jälille! Hän väitti aina, että tuo hieno, suippo käsiala oli hänelle tuttu.

"Merkkillistä", sanoi hän vielä kerran, "olen varmasti nähnyt tuon a'n ja o'n ennen – ne ovat niin suippoja, että näyttävät i'ltä."

Samassa koputettiin ovelle ja hän pyysi Méchain'en ojentamaan kätensä ja avaamaan, sillä ovi johti suoraan portaille; oli kuljettava tämän huoneen läpi päästäkseen toiseen, joka oli kadun puolella. Kyökki, ikkunaton luola, oli eteisen toisella puolella. "Olkaa hyvä ja astukaa sisään!" Tulija oli Saccard. Hän hymyili, sillä häntä huvitti hiljaisuudessa messinkilevy, joka oli kiinnitetty oveen ja jossa suurilla, mustilla kirjaimilla seiso: Asianajaja.

"Ahaa, herra Saccard ... aivan niin, venäläinen kirje. Veljeni on tuolla toisessa huoneessa. Olkaa hyvä ja astukaa sinne."

Mutta Méchain sulki häneltä tien tykkänään, hän tuijotti vastatulleeseen yhä kohoavan hämmästyksen vallassa. Täytyi suorittaa kokonainen manöveri; Saccard meni takasin eteiseen, rouva Méchain astui myös ulos, kömpi erääseen nurkkaan antaakseen hänelle tietä sisähuoneeseen. Näiden liikkeitten aikana ei hän hellittänyt silmiään Saccard'ista.

"Ah", änkytti hän puoliääneen, "tuo herra Saccard ... en ole koskaan katsellut häntä niin tarkkaan. Victor on hänen ilmeinen kuvansa."

Busch katsoi häntä aluksi oikein ymmärtämättä. Sitten hänelle selvisi ja hän kirosi:

"Piru vieköön, niinhän se olikin, tiesinhän minä, että olin nähnyt käsialan ennen."

Ja hän kimposi ylös, tempasi paperinsa löysi lopulta kirjeen, jonka Saccard oli kirjottanut hänelle mennä vuonna pyytääkseen lykkäystä eräälle naishenkilölle, joka ei voinut maksaa Buschille. Hän vertasi nopeasti velkakirjojen ja kirjeen tyyliä; sama a ja sama o, vaikka ne ajan oloon olivat vielä suipentuneet, sitäpaitsi olivat suuret kirjaimet aivan samallaisia.

"Hän se on, hän se on", kertasi hän. "Mutta miksi on hän kirjottanut Sicardot eikä Saccard?"

Mutta pian muistui hänen mieleensä koko historia, Saccard'in menneisyys, jonka muuan asioitsija, nyttemmin miljonääri oli kertonut hänelle. Saccard oli ilmestynyt Pariisiin kohta valtiokeikauksen jälkeen saavuttaakseen etua veljensä Rougon'in lisääntyvästä vallasta; aluksi oli hän taistellut köyhyyttä vastaan Quartier latin'in pimeillä kujilla; sitten oli hän äkkiä pyyhkäissyt esille sen johdosta, että hänellä oli ollut kunnia haudata ensimmäinen vaimonsa. Näinä ensimmäisinä vaikeina aikoinaan oli hän muuttanut nimensä Rougon Saccard'iksi muuttamalla aivan yksinkertaisesti ensimmäisen vaimonsa nimen; tämän nimi oli Sicardot.

"Niin, niin, Sicardot, nyt muistan aivan hyvin", mutisi Busch. "Hänellä on ollut häpyä kirjottaa vaimonsa nimi velkakirjoihin. Herrasväki oli luultavasti ottanut sen nimen muuttaessaan rue de la Harpe'lle, ja se lurjus on ryhtynyt kaikellaisiin varovaisuustoimenpiteisiin voidakseen hävitä pienimmästäkin syystä. Ahaa, hänellä oli semmoisia siivoja seikkailuja! Tyhmästi tehty, se voi tulla hänelle kalliiksi jonain päivänä."

"Vaiti, vaiti!" keskeytti Méchain. "Hän on nyt satimessa, ja huoletti voi sanoa, että kaitselmus valvoo. Vihdoinkin olen saava maksun kaikista, mitä olen tehnyt pienen Victor raukan hyväksi ... minä pidän joka tapauksessa siitä pienestä moskasakarista!"

Eukko loisti ilosta, hänen pienet silmänsä loistivat paksujen kasvolöttänoitten aukoista.

Mutta Busch, jonka kuohahtanut ilo kohtalon lopultakin tuoman arvotuksen selityksen johdosta tarkemmin ajatellessa oli jäähtynyt, pudisti päätään. Vaikkakin tällä kertaa kukistunut, oli Saccard

kumminkin kelpo saalis. Mutta hänen kanssaan ei ollut leikkimistä, hänellä oli terävät hampaat ja muuten ei hän varmaan itsekään tiennyt, että hänellä oli poika. Voisihan hän kieltää, huolimatta tavattomasta yhdennäköisyydestä, joka oli ilostuttanut rouva Méchain'ia niin suuresti. Sitä paitsi oli hän leskenä toista kertaa, vapaa, eikä kenellekään velvollinen tekemään tiliä entisestä elämästään, niin että vaikka hän tunnustaisikin lapsukaisen omakseen, eivät mitkään pelotukset tai uhkaukset vaikuttaisi häneen. Tyytyminen 600 frangiin oli taas liian surkeaa, mitä hyötyä siis heille olisi siitä, että kohtalo auttoi heitä ikäänkuin ihmeen kautta? Ei, ei, tässä täytyy miettiä vielä, antaa hänen varallistua, eikä niittää ennenkuin vilja oli kypsä.

"Elkäämme kiirehtikö", sanoi Busch vihdoin. "Hän on nyt muuten rappiolla, meidän täytyy antaa hänelle aikaa nousta."

Astuttuaan viereiseen huoneeseen jäi Saccard hetkeksi seisomaan verhottomien akkunoitten kautta tunkeutuvan auringonvalon häikäisemänä. Huoneessa oli sinikukkaiset vaaleat seinäpaperit ja vähä huonekaluja: ainoastaan kapea rautasänky nurkassa, mäntyinen pöytä keskellä lattiaa ja kaksi olkituolia. Pitkin seinää vasemmalla puolella oli pari milt'ei höyläämätöntä lautaa tekemässä kirjahyllyn virkaa ja olivat ne täpötäynnä kirjoja, aikakauslehtiä, sanomalehtiä ja kaikellaisia papereita. Mutta tänne kuudennen kerroksen korkeuteen tulviva taivaan kirkas valo antoi tälle autiudelle loistoa ja tuoreutta, hymyilevää nuoruusiloa. Buschin veli Sigismond, 35 vuotias mies, parraton, pitkä, harva, kastanjanruskeahiuksinen mies, istui pöydän ääressä korkeaa, kaarevaa otsaansa laihaan käteensä nojaten ja niin syventyneenä lukemaan erästä käsikirjotusta, ettei hän kuullut oven avautumista, eikä edes kääntänyt päätään.

Tämä Sigismond oli hyvin lahjakas mies. Hän oli opiskellut saksalaisessa yliopistossa ja puhui, paitsi äidinkieltään ranskaa, saksaa, englantia ja venäjää. V. 1849 oli hän Kölnissä tutustunut Karl Marx'iin, oli ollut "Uuden Reinin-lehden" parhaimpia aputoimittajia ja siitä saakka omaksui selvän uskontunnustuksen: hän uskoi palavasti sosialismiin, harrasti henkeen ja vereen saakka yhteiskunnan pikaista uudestisyntymistä, joka oli turvaava köyhien ja sorrettujen onnen. Kun hänen opettajansa oli karkotettu Saksasta ja kesäkuun päivien jälkeen ajettu Parisistakin, jäi Sigismond tänne unelmiinsa syventyneenä ja niin huolettomana tulojensa suhteen, että hän varmasti olisi kuollut nälkään, ellei veljensä olisi ottanut häntä luokseen ja saanut häntä yllytetyksi käyttämään hyväkseen kielitaitoaan ja ryhtymään kielenkääntäjäksi. Vanhempi veli rakasti häntä suuresti ja äidillisellä rakkaudella; hän, joka oli julma kuin susi velkojiaan kohtaan, eikä olisi hävennyt varastaa 50 centimea kuolevalta, liikuttui kyyneliin saakka, muuttui heti helläksi ja naisellisen huolehtivaksi, niinpiankuin tuli kysymys tästä aaterikkaasta kolmikymmenviisivuotiaasta, joka oli ja pysyi lapsena. Hän oli antanut tälle parhaan huoneen kadun puolella, palveli häntä kuin piika, hoiti heidän merkillistä talouttaan, lakaisi, laittoi vuoteet, valvoi ruokaa, joka tuotiin kaksi kertaa päivässä lähellä sijaitsevasta pienestä ravintolasta. Hän, joka oli niin toimielias ja jonka pää oli täynnä tuhansia liikeasioita, sieti veljen laiskuutta, sillä käännöstyö ei käynyt juuri nopeasti; hänen omat ajatuksensa veivät suuren osan ajasta. Vieläpä Busch kielsikin häntä työskentelemästä, sillä hän oli levoton veljensä ilkeän kuivan yskän johdosta, ja vaikka hän oli niin ahne ja oli ottanut elämänsä ainoaksi päämääräksi rahojen kokoomisen, hymyili hän vallankumousmiehen teorioille ja salli hänen käsitellä "kapitalia" kuin lapsen leikkikalua, jonka se rikkoo.

Sigismond puolestaan ei edes aavistanutkaan, mitä veljellä oli viereisessä huoneessa.

Hän ei lainkaan ymmärtänyt kurssissa alenneilla arvopapereilla keinottelemista ja velkakirjojen ostoa, hän eli korkeammassa ilmapiireissä, uneksi ylpeää unta oikeudesta. Paljas almukäsitekin haavoitti häntä, suututti häntä tavattomasti: olihan hyväntekeväisyys vääryyttä hyvyyden sovittavan varjon alla. Hän tahtoi kuulla puhuttavan vain oikeudesta, kaikkien tasa-arvoisuudesta uuden yhteiskunnan loukkaamattomana periaatteena. Hän oli yhtämittäisessä kirjeenvaihdossa Karl Marx'in kanssa ja tämän esikuvan mukaan kulutti hän koko elämänsä tämän järjestelmän tutkimiseen tahtoen asettaa tieteellisen pohjan yhteisen onnen laajalle rakennukselle. Hän unohti työssään kaikki nautinnot ja oli siihen määrin kohtuullinen tavoissaan, että veljen täytyi suuttua saadakseen hänet juomaan lasin

viiniä ja syömään palasen lihaa. Hän tahtoi, että jokainen ihminen olisi tilaisuudessa hänen voimilleen sopivan työn kautta tyydyttämään tarpeensa; itse työskenteli hän levähtämättä ja eli milt'ei tyhjistä. Hän oli nero sanan varsinaisessa merkityksessä, kiihkoisesti uskollinen opinnoilleen, aineellisuudesta riippumaton, rehti ja viaton. Jo syksyllä oli hänen yskänsä pahentunut, häntä kalvoi keuhkotauti, mutta hän ei viitsinyt kiinnittää huomiota siihen, eikä hoitanut itseään lainkaan.

Mutta nyt Saccard liikahti, Sigismond nosti vihdoin suuret, uneksivat silmänsä ja näytti kummastuneelta, vaikkakin hän tunsu tulijan.

"Minulla olisi eräs kirje käännettävä."

Nuoren miehen hämmästys lisääntyi, sillä hän oli kyllästytännyt liiketuttavansa – pankkiirit, keinottelijat, vekselinvälittäjät ja muut pörssimiehet, jotka alituisen saivat kirjeitä Englannista ja erittäinkin Saksasta, kiertokirjeitä, yhtiösääntöjä j.m.s.

"Niin, venäläinen kirje. Siinä on vain kymmenen riviä."

Silloin ojensi Sigismond kätensä; venäjä oli hänen erikoisalansa, hän yksin kykeni kääntämään sujuvasti venäjystä, toiset korttelissa asuvat kielenkääntäjät elivät saksalla ja englannilla. Ja juuri senvuoksi, että venäläiset liikekirjeet ovat niin harvinaisia Parisin markkinoilla, oli hän niin usein vailla työansiota.

Hän luki kirjeen ääneen ranskaksi. Se oli lyhyt myöntävä vastaus erästä liikeasiaa koskevaan kyselyyn.

"Tuhannen kiitosta", huudahti Saccard, joka näytti suuresti ilostuvan.

Ja hän pyysi Sigismondin kirjottamaan käännöksen kirjeen takapuolelle. Mutta tämä sai ankaran yskäkohtauksen, jonka hän tukahutti painamalla nenäliinan suunsa eteen, ettei vain mitenkään olisi häirinnyt veljeään, joka aina syöksi sisään kuullessaan hänen yskivän noin. Kun kohta oli ohi, nousi hän ja avasi akkunan, sillä hän oli tukehtua ja tahtoi ilmaa. Saccard, joka oli seurannut häntä, vilkasi ulos ja huudahti:

"Ei, mutta katsoppas, teillä on näköala pörssiin. Ah, miten omituiselta se näyttää täältä!"

Koskaan ei hän ollut nähnyt sitä lintuperspektiivissä, jolloin katon neljä tavattoman suurta sinkkipintaa välkkyi savupiippumetsän alla ja ukkosenjohdot kohottivat uhkaavina jättiläispeitsensä taivasta kohti. Ja itse rakennus oli vain likasenharmaa, alaston ja ruma kiviroykky, jota säännöllisesti saarsivat pilarit ja jonka kruununa oli repaleinen lippu. Enemmän kiinnitti hänen mieltään porraskäytävä ja sillä vilisevä musta joukko.

"Pieneltä se näyttää", jatkoi Saccard. "Tuntuu kuin voisi heidät kaikki ottaa käteensä kerralla."

Ja tuntien nuoren miehen mielipiteet lisäsi hän nauraen:

"Milloin te lennätätte menemään tuon kaiken?"

Sigismond kohotti hartioitaan.

"Mitäpä se hyödyttäisi? Tehän työskentelette itse omaksi turmioksenne."

Ja vihdoin lämpeni hän aineeseensa ja päästi vapauteen ajatukset, jotka täyttivät hänen sielunsa. Hän kehitteli näin esille koko järjestelmänsä.

"Niin, niin, te työskentelette meidän hyväksemme, itsetietämättänne. Te muutamat harvat riistäjät ryöstätte kansan suurta joukkoa, mutta kun te olette täyttyneet, on meidän vuoromme puhdistaa teidät. Kaikki vallan rajottaminen, kaikki rivien keskitys johtaa kollektivismiin. Te annatte meille käytännöllistä opetusta, kuten esim. suuromaisuudenomistajat, jotka anastavat itselleen maan, suurtehtailijat, jotka syövät pienkäsityöläiset, suuret pankit ja jättiläisliikkeet, jotka tappavat kaiken kilpailun ja kohoavat pienpankkien ja pikkuliikkeitten raunioille ... kaikki nämä, sanon sen teille, johtavat meitä varmasti eteenpäin uutta yhteiskuntajärjestystä kohti. Me odotamme, kunnes kaikki romahtaa, kunnes koko nykyinen tuotantotapa on synnyttänyt sietämättömän tilanteen, joka on oleva sen viimeinen seuraus. Silloin asettuvat porvarit ja talonpojat itsestään meidän rinnallemme."

"Mutta sanokaa minulle sentään, mitä te oikeastaan tarkoitate kollektivismilla?"

"Kollektivismi on muodostuma yksityisistä pääomista, jotka nyt elävät kilpailun taistelusta, yhteiseksi yhteiskuntakapitalismiksi, joka tehdään hedelmöittäväksi joukkojen yhteistyöstä."

Ajatelkaa yhteiskuntaa, jossa tuotantovälineet ovat kaikkien omaisuutta, jossa kaikki työskentelevät lahjojensa ja voimainsa mukaan, ja jossa tämän yhteistyön voitto jaetaan jokaiselle suhteellisesti hänen tuottamansa hyödyn mukaan. Ei löydy sen yksinkertaisempaa, vai kuinka? Ja sen kautta on laho puu kaatuva maahan kuin kirveeniskusta. Ei enää mitään kilpailua, ei yksityisomaisuutta, luonnollisesti ei mitään huijausliikkeitä, eikä pörssiä. Käsitys 'voitto' käy tarkotuksettomaksi. Kaiken keinottelun lähde, 'työtön tulo', häviää."

"Ohoo", keskeytti Saccard, "sepä, hitto soikoon muuttaa monen ihmisen elintapoja. Mutta mitä te teette nykyisille omaisuudenomistajille? Gundermann'ille esim., otatteko te häneltä hänen miljardinsa?"

"Eipä suinkaan, emmehän me ole varkaita. Me ostamme häneltä hänen arvopaperinsa ja korkoantuottavat tavarantuotanto-obligationinsa, jaettuina määrävuosille. Voitteko kuvitella tuota määrätöntä pääomaa muutettuna sillä tavoin kulutustuotannoksi? Vähemmän kuin sadan vuoden kuluessa joutuvat Gundermann'in jälkeläiset työskentelemään toisten kansalaisten tavoin ... jos nimittäin otaksumme, että perintöoikeus jää koskemattomaksi. Kuten sanottu, tämä järjestelmä hävittää yhdellä iskulla ei ainoastaan kaiken yksityiskaupan ja keinottelun, osakeyhtiöt ja pääomarenkaat, vaan myöskin kaikki epäsuorat koronkiskomislähteet, laina, vuokra ja arentimenot. Työ tulee ainoaksi arvonmittariksi. Kaikellinen palkanmaksu luonnollisesti lakkaa, sillä nykyisessä kapitalistisessa yhteiskunnassa ei se koskaan edusta suoritetun työn oikeudellista vastiketta, vaan ainoastaan sitä, mitä välttämättä on tarpeen työläisten ylläpitoon. Ja täytyy tunnustaa, että asioiden nykyinen tila on yksin syynä siihen, että rehellisimmänkin työnantajan täytyy totella kilpailun lakeja ja nylkeä työläistään, jos mieli elää. Koko nykyinen yhteiskuntajärjestys täytyy kumota."

Ja Sigismond puhkesi hyväntahtoiseen, heleään, lapselliseen nauruun. Hän seiso i edelleen akkunan ääressä katsellen pörssiä, jossa pelaajien musta muurahaispesä kuhisi. Punaisia pilkkuja ilmestyi hänen kasvoilleen, hänen ainoa ilonsa oli kuvitella, miten iloisen ivallisesti tulevaisuuden oikeus oli kehkeävä esiin.

Saccard tuns i yhä enemmän menettävänsä rohkeutensa. Entä jos tuo tietoinen haaveilija olisi oikeassa, jos hän hyvinkin voisi nähdä tulevaisuuteen? Tuntu ihan kaikki sangen uskottavalta.

"No niin", mutisi hän lohduttautuakseen, "ei tuo sentään tule tapahtumaan ensi vuonna."

"Ei, siinä olette oikeassa", vastasi nuori mies, joka taas näytt i vakavalta ja väsyneeltä. "Me elämme ylimenen aikakautta, kuohunnan aikaa. Ehkä tulee väkivaltaisia vallankumouksia, ne ovat usein välttämättömiä. Mutta ne iskut ovat ohimenevää laatua. Oh, minä ymmärrän kyllä suuret vaikeudet alussa. On vaikea kuvata kansalle tätä tulevaisuuden yhteiskuntaa, jossa työ jaetaan oikeuden mukaan, ja jonka tavat tulevat niin suuresti eroamaan meidän tavoistamme. Se on aivan kuin toinen mailma, ihankuin elämää toisella taivaankappaleella. Sitäpaitsi – se meidän täytyy tunnustaa – meidän suunnitelmamme eivät ole valmiit, me olemme vielä etsinnän asteella. Minä, joka tuskin enää kykenen nukkumaan, ajattelen sitä yökaudet. Meille voidaan luonnollisesti sanoa: 'että olosuhteet ovat sellaiset kuin ne ovat, riippuu siitä, että tapausten johdonmukaisuus on ne sellaisiksi tehnyt.' Ajatelkaa, mikä työ ohjata joki lähteihinsä ja johtaa se sieltä uuteen uomaan! Nykyisellä yhteiskuntamuodolla on ollut satavuotinen kukoistuksensa, kiitos siitä individualismiin, joka kilpailulle ja henkilökohtaisille harrastuksille on antanut yhä uutta elinvoimaa. Voiko kollektivismi koskaan saavuttaa tämän elinvoiman ja millä tavalla se on johtava työläisen tuotantoa, kun voiton saavuttamisen mahdollisuus on poissa? Siinä on minun käsitykseni mukaan epätoivon ja levottomuuden aihe, siinä se heikko kohta, joka meidän on saatava selville, jos tahdomme, että sosialismi voittaisi kerran. Mutta me voitamme, sillä me edustamme oikeutta. Näettekö tuon suuren rakennuksen edessämme ... näettekö?"

"Pörssin?" sanoi Saccard. "Tietysti minä sen näen!"

"Olisi tyhmää räjähyttää sitä ilmaan, sillä ne rakentaisivat sen toiseen paikkaan. Mutta minä sanon teille, että se räjähtää itsestään kun valtio on riistänyt sen ja muodostanut kansakunnan ainoaksi

pankiksi. Ja kuka tietää? Ehkä siitä tulee meidän suunnattomien rikkauksiemme säilytyspaikka, aarrekkammiomme, josta pojanpoikamme hakevat ainehistoa kansallisjuhliinsa!"

Sigismond teki suuren liikkeen, ikäänkuin hän olisi avannut tämän kaikille yleisen ja yhtäläisen onnellisen tulevaisuuden ovet. Ja hän oli siihen määrin tulistunut, että sai uuden, pahan yskäkohtauksen; hän peräytyi pöydän ääreen, painoi kyynäspäänsä paperiensa päälle, painoi kätensä suullensa estääkseen rintaansa repivän yskän. Mutta se ei nyt tahtonut hellittää. Äkkiä aukeni ovi ja Busch, joka oli eronnut rouva Méchain'esta ryntäsi sisään epätoivoisena; näytti kuin olisi hän itse tuntenut tuon kauhean yskän tuskat. Hän kumartui ja kietoi pitkät kätensä veljensä ympäri kuin lapsen, jonka tuskia viihdytetään lepoon.

"Kas niin poikasen, miten on laitasi? Pitää lähettää lääkäriä hakemaan. Olet liian varomaton ... olet taas lörpötellyt liiaksi, olen varma siitä."

Ja hän loi terävän katseen Saccard'iin, joka seiso i keskellä huonetta, huomattavasti liikutettuna sen johdosta, mitä hänelle oli sanonut tuo pitkä, laiha mies, joka oli niin intohimoinen ja sairas, ja joka vinttikamarinsa akkunasta kenties singahutti kohtalokkaan kirouksen pörssille ja uhkasi sen hävittää maan tasalle rakentaakseen jälleen.

"Kiitos, nyt jätän teidät rauhaan", sanoi Saccard, jolle tuli kiire päästä pois. "Lähetäkää minulle kirje ja käännös. Odotan useampia, selvitämme kaikki samalla kertaa."

Mutta nyt oli yskäkohtaus ohi ja Busch pidätti häntä hetkeksi.

"Apropos, rouvasihminen, joka oli luonani äsken, on tavannut teidät ennen ... kauan sitten."

"Vai niin, missä?"

"De la Harpe-kadulla vuonna 1852."

Saccard kalpeni, niin suuri kuin hänen itsehillintäkykynsä olikin. Hänen suupielensä värähtelivät hermostuneesti. Hän ei luonnollisestikaan ajatellut viettelemäänsä tyttöä; ei hän ollut koskaan tiennyt, että tyttö oli tullut raskaaksi, eikä aavistanutkaan, että hänellä oli lapsi. Mutta hänestä oli aina epämieluisia kurjuusvuosien muistuttaminen.

"De la Harpe-kadulla? Hm ... siellä asuin väin viikon Pariisiin saavuttuani ja asuntoa hakiessani. Hyvästi nyt!"

"Me tapaamme joku toinen kerta", sanoi Busch merkitsevällä äänellä. Hän erehtyi, hän piti Saccard'in mielenliikutusta tunnustuksena ja ajatteli jo keinoja saadakseen hyötyä tästä jutusta.

Palattuuan kadulle kääntyi Saccard koneellisesti pörssitorille. Koko hänen ruumiinsa vapisi vielä, eikä hän edes huomannut pikku rouva Conin'ia, jonka kaunis, vaalea pää hymyili paperikaupan ovella. Torilla oli melu yhä lisääntynyt, käytävillä kuhisi kansaa, ja pörssikeinottelijain hälinä muistutti enemmän kuin koskaan myllertävää merta. Kello oli neljänestä vaille kolme ja silloin on aina hälinä huipussaan, kun viimeiset pörssinoteraukset on naulattu julki ja jokainen palaa halusta saada tietää, kuka palaa kotiinsa täysin taskuin.

Hän seiso i liikahtamatta katsellen taistelua tuolla ylhäällä ja käyden ajatuksissaan läpi koko entisen elämänsä, sillä Buschin kysymys oli herättänyt taas vanhat muistot. Hän muisti ajan, jolloin hän asui rue de la Harpe'lla ja sitten rue Saint-Jacques'lla, kuinka hän oli kuljeskellut Parisissa kulunein saappain seikkailijana, joka oli tullut suureen kaupunkiin kohotakseen sen herraksi. Ja häntä raivostutti ajatus, ettei hän vielä ollut valloittanut Parisia, että hän taas oli puilla paljailla onneaan etsimässä tyydyttämättömin haluin. Tuo hullu Sigismond oli oikeassa: työ ei elätä miestä, ainoastaan köyhmykset ja tyhmeliinit tekevät työtä lihottaakseen muita. Ainoastaan pörssipelin vuoksi kannatti elää, se lahjottaa yhdellä iskulla, muutamissa tunneissa, hyvinvoinnin, loiston, muhkean elämän. Jos kerran vanha yhteiskuntajärjestys joskus oli kumoutuva, niin piti toki sellaisen miehen kuin hänen saada tilaisuutta tyydyttää halujaan, ennenkuin maanjärjestys oli tuleva?

Mutta juuri sillä hetkellä tyrkkäsi häntä muuan ohikulkija, joka ei edes kääntynyt anteeksipyyttämään. Hän tuns i Gundermann'in, joka oli kävelyllä terveydekseen. Hän näki tämän katoavan erääseen leipomoliikkeeseen johon kultakuningas joskus poikkesi ostamaan frangilla namusia poikansa tyttärille. Ja tämä tyrkkäys juuri nyt, jolloin kuume raivosi hänessä kiihottavan

kuljeskelun jälkeen pörssin ympärillä, oli kuin ruoskanisku, viimeinen sysäys, joka joudutti hänen päätöstään. Hän oli nyt lopettanut linnotuksen piirityksen, hänen oli hyökättävä sen kimppuun. Hän vannoi taistelevansa sääliittä, hän ei jätä Ranskaa, hän uhmaa veljeään, pelaa viimeisen epätoivoisen pelin, joka saattaa Parisin hänen jalkojensa juureen tai syöksee hänet itsensä lokaan voimattomana ja muserrettuna.

II

Viimeisen onnettoman tonttijuttunsa jälkeen kun Saccard'in täytyi jättää palatsinsa Monceau-puiston varrella velkojainsa käsiin välttääkseen vielä pahempaa keikausta, oli hänen ensimmäinen ajatuksensa turvautua poikansa Maxime'n hoiviin. Kadotettuaan ensimmäisen vaimonsa, joka lepäsi pienellä kirkkomaalla Lombardiassa, asui hän yksin pienessä talossa l'Impetratrice-kadun varrella, missä hän oli järjestänyt elämänsä viisaasti ja hävyttömän itsekylläisesti; siellä kulutti hän vainajan omaisuutta, mihinkään työhön ryhtymättä, hän kun oli heikko terveydeltään; kylmällä ja päättävällään äänellä kieltäytyi hän ottamasta isäänsä luokseen – ollakseen lopen hävittämättä heidän keskinäistä sopuaan – selitti hän ovelasti hymyillen.

Saccard'in täytyi niin ollen etsiä toista asuntoa. Hän oli jo vuokraamaisillaan pienen talon Passy'ssä, erään liikeasioista syrjään vetäytyneen kauppiaan pienen porvarillisen turvapaikan, kun hänen mieleensä johtui, että Orvideo-palatsin pohja ja ensikerros rue Saint-Lazaren varrella oli asumaton, akkunat ja ovet sulettuina. Ruhtinatar d'Orvideo, joka asui miehensä kuoleman jälkeen toisen kerroksen kolmessa huoneessa, ei ollut edes antanut ripustaa mitään osotekilpeä ajoportille, missä rikkaruoho kasvoi villinä. Käydessään ruhtinattaren luona liikeasioissa oli hän usein kummastellut hänen välinpitämättömyyttään tavotella hyötyä kiinteistöstään. Mutta ruhtinatar pudisti päätään, hänellä oli omat mielipiteensä rahojen suhteen. Mutta kun Saccard itse pyrki hänen vuokralaisekseen, vastasi hän heti myöntävästi ja luovutti hänelle mitättömästä summasta, 10,000 frangista, ruhtinaallisella loistolla rakennetut pohja- ja ensikerroksen, jotka varmasti olivat puolta enemmän arvoiset.

Ihmiset muistivat vielä sen loiston, jossa ruhtinas d'Orvideo oli elänyt. Hän oli suuremman rahakeinottelun jälkeen muuttanut Espanjasta Pariisiin ja miljonasateella ostanut ja korjauttanut tämän talon odotellessaan kultaista marmorilinnaa, jolla hän aikoi hämmästyttää mailmaa.

Häviöstään huolimatta laahasi Saccard perässään melkoisen joukon palvelusväkeä, entisen tavattoman suuren henkilökuntansa jätteet: kamaripalvelija, kokki ja hänen vaimonsa, joka hoiti liinavaatteita, toinen naispalvelija, jolla ei ollut mitään erityistä tointa, kuski ja kaksi tallirenkkiä; tallissa oli hänellä kaksi hevosta ja vaunuliiterissä kolmet vaunut; pohjakerrokseen oli hän järjestänyt väelleen ruokasalin. Hänellä ei ollut kassassa 500 frangiakaan, joita hän olisi voinut kutsua omikseen, mutta hän eli aivankuin olisi omannut 2-300,000 frangin vuositulot. Hänen valtansa ulottui myös ensikerroksen suuriin huoneisiin, kolmeen salonkiin, viiteen makuuhuoneeseen ja suureen ruokasaliin, johon voi kattaa pöydän 50 hengelle. Ruokasalista johtivat portaat toiseen kerrokseen pienempään ruokasaliin, ja ruhtinatar, joka hiljan oli vuokrannut tämän osan toisesta kerroksesta eräälle insinööri Hamelin'ille, joka asui sisarensa kanssa yhdessä, oli antanut sulkea portaitten oven. Hän jakoi vanhan kyökkikäytävän näitten vuokralaistensa kanssa Saccard'in yksin hallitessa suurta porraskäytävää. Saccard kalusti muutamia huoneita niillä tähteillä, joita hänellä vielä oli jäljellä parc Monceau'sta, ja onnistui sentään luomaan eloa noihin synkkiin autioihin seiniin, joilta kiihkoisa käsi näytti repineen jok'ainoaan koristuksen heti ruhtinaan kuoleman jälkeen. Ja täällä hän voi taas unelmoida suurista rikkauksista.

Ruhtinatar d'Orvideo oli siihen aikaan Parisin merkisyyksiä. Viisitoista vuotta sitten oli hän antanut suostumuksensa avioliittoon ruhtinas d'Orvideon kanssa, jota hän ei rakastanut, ja totellut näin äitinsä, herttuatar de Combevillen nimenomaista käskyä. Kaksikymmenvuotias tyttö oli siihen aikaan sangen tunnettu kauneudestaan ja hurskaudestaan; hän oli hiukan liian totinen, mutta samalla loppumattomiin huvitettu seuraelämästä. Hän ei tuntenut niitä merkittäviä juttuja, joita oli liikkeellä ruhtinaasta ja hänen kuninkaallisen omaisuutensa, joka arvostettiin 300 miljonaksi, alkulähteistä. Niihin miljoniin sisältyi kokonainen elämä hirmuisia varkauksia, joita ei oltu tehty metsätiellä ase kädessä, kuten entisajan jalot ryövärit, vaan nykyaikaisen rosvon tavoin siivon ulkonaisen käytöksen kautta, selvällä päivällä, pörssissä, missä hän oli riistänyt miljonansa herkkäuskoisten raukkojen

taskuista ja levittänyt ympärilleen hävitystä ja kuolemaa. Vaikk'ei ruhtinattarella ollut aavistustakaan, että hänen puolisonsa miljonat oli koottu lian ja veren kautta, oli hän ensimmäisestä kohtauksesta saakka tuntenut tätä kohtaan vastenmielisyyttä, jota hän ei voinut voittaa edes uskonnollisuutensa avulla; ja pian lisääntyi hänen vastenmielisyytensä entisestään sen johdosta, ettei hänellä ollut lasta tästä avioliitosta, johon hän oli mennyt kuuliaisuudesta. Hän olisi tyytynyt äidinonneen, hän jumaloi lapsia, ja lopuksi heräsi hänessä viha tuota miestä kohtaan, joka ei millään tavoin voinut tyydyttää hänen onnenvaatimustaan. Niin heittäytyi hän seuraelämän pyörteisiin, eli ennen kuulumattomassa loistossa, häikäisi koko Parisia juhliensa loistolla ja eli niin tuhlaten, että Tuilrie'ssakin häntä kadehdittiin. Mutta kun ruhtinas kuoli halvaukseen, muuttui elämä palatsissa hiljaiseksi ja synkäksi. Ei valoa, ei ääntä, ovet ja akkunat olivat suljetut, ja levisi huhu, että ruhtinatar, poistettuaan kiireellä kaikki huonekalut molemmista alemmista kerroksista, oli vetäytynyt kuin nunna toisen kerroksen kolmeen pieneen huoneeseen äitinsä entisen kamaripalvelijattaren, vanhan Sofian kanssa joka oli ollut hänen lapsentyttönään. Uudestaan näyttäytyessään oli hän puettuna yksinkertaiseen, mustaan villapukuun, hiukset peitettyinä mustaan suippoon liinaan. Hän oli vielä kaunis, otsa valkea ja kasvot pyöreät mutta iho oli keltainen ja kasvot kuolleet ja niillä kivettynyt ilme, niinkuin sillä, joka kauan on ollut nunnana. Hän oli juuri täyttänyt kolmekymmentä vuotta ja viimeisestä syntymäpäivästään asti oli hän vain elänyt harjottaakseen hyväntekeväisyyttä mitä suurimmassa määrässä.

Hämmästyksen oli suuri Parisissa ja kaikellaisia merkillisiä huhuja läksi liikkeelle. Ruhtinatar oli perinyt koko omaisuuden, nuo paljon puhutut 300 miljoonaa, jotka olivat myös sanomalehdistön puheenaiheena. Ja juttu jota enimmäkseen uskottiin, oli romantista laatua. Väitettiin, että tuntematon, mustapukuinen mies oli äkkiä eräänä iltana ilmestynyt ruhtinattaren makuuhuoneeseen, juuri kun hän oli käymässä levolle, ilman että hän lainkaan oli päässyt selville, mistä salaisesta ovesta mies oli tullut. Eikä yksikään ihminen tiennyt, mitä tuo mies oli hänelle sanonut, mutta otaksuttavasti oli hän ilmottanut, mistä ne 200 miljoonaa olivat kotosin, ja kenties ottanut ruhtinattarelta valan, että hän tulisi hyvittämään kaikki vääryydet, jos mielisi välttää kauheita seurauksia. Sitten oli mies hävinnyt. Joko hän sitten nyt totteli haudan toiselta puolen tullutta käskyä tai johtuivat myöhemmät tapahtumat heränneestä oikeudentunnosta hänen tarkastettuaan miehensä paperit, kukapa sen tiesi, mutta viisi leskeysvuottansa oli hän elänyt vain kieltäymystä ja sovitusta varten. Tässä naisessa, joka ei koskaan ollut tuntenut rakkautta eikä äidiniloa, näytti koko pidätetty hellyys, erittäinkin tukahutettu rakkaus lapsiin, puhjenneen suorastaan intohimoksi köyhiä, heikkoja, osattomia, kärsiviä, noitten varastettujen miljonien oikeita omistajia kohtaan, joita hän hoiti ja joita kohtaan hän osotti kuninkaallista auliutta. Se muodostui hänen ihanteekseen, hän piti itseään tästälähin pankkiirina, jonka haltuun köyhät olivat tallettaneet 300 miljoonaa siinä tarkoituksessa, että ne tulisivat mahdollisimman hyvin käytettyä. Kaupungissa oli hänellä suuri konttori, jossa oli kaksikymmentä apulaista. Kotona, kolmessa pikku huoneessaan, otti hän vastaan vain lähettäjänsä, neljä viisi apulaistaan, ja siellä vietti hän päivänsä kirjotuspöydän ääressä, kuten suuren liikehuoneen päällikkö, kaukana kaikista rauhan häiritsijöistä. Hänen unelmansa oli huojentaa kaikkea inhimillistä kurjuutta, mailmaan tulostaan kärsivistä lapsista puutteessa ja kurjuudessa kuoleviin ukkoihin saakka. Viisi vuotta oli hän tuhlanut rahoja molemmin käsin. Vielä muutamia vuosia ja hänen omaisuutensa olisi mennyttä, ilman että jäisi edes korkoja leipään ja maitoon, joista hän yksinomaan eli. Kun hänen vanha palvelijattarensa Sofia joskus keskeytti tavallisen äänettömyyden soimaten häntä ja ennustaen, että hän vielä kuolisi kurjuudessa, hymyi hän väsyneesti ihanaa, toivokasta hymyä, ainoata mikä enää näkyi hänen värittömällä huulillaan.

Erään aikomansa ja suuremmoiseksi suunnittelemansa työkodin johdosta joutui ruhtinatar tekemään Saccard'in tuttavuutta. Tämä oli yksi sen tontin omistajia, jonka ruhtinatar aikoi ostaa tarkotusta varten. Saccard'in reipas liikeasioitten suorittamistapa miellytti häntä ja hän kutsui tämän luoksensa, kun ei voinut päästä yksimielisyyteen urakoitsijoittensa kanssa. Nämä varastivat häntä säälimättömästi kustannusarviota tehdessä; joukko urakoitsijoita eli hänen kustannuksellaan, puhumattakaan kaikesta siitä, mikä hävisi huonon valvonnan kautta; köyhien rahat vähenivät.

Ja juuri Saccard avasi hänen silmänsä ja pyysi saada laskut tarkastaakseen, muuten aivan omanvoitonpyytämättömistä vaikutteista, ainoastaan huvin vuoksi järjestääkseen tämän huiman miljonatanssin, joka herätti hänen ihailuaan. Hän ei koskaan elämässään ollut käyttäytynyt rehellisemmin. Näissä laajoissa suuremmissa yrityksissä oli hän kaikista toimeliain, kunniallisin auttaja, uhrasi aikansa omia rahojaankin, saavuttaakseen vain ilon tuntea noitten tavattomien summien kulkevan käsiensä läpi. Työkodissa ei juuri muita tunnettukaan kuin hänet, sillä ruhtinatar ei koskaan itse seurannut työtä, eikä astunut jalallaankaan hyväntekeväisyyslaitoksiin. Hän istui piiloutuneena kolmeen pikku huoneeseensa kuin näkymätön hyvä haltijatar, kun taas Saccard kulki ympäri jumaloituna ja siunattuna, koko sen kiitollisuuden seuraamana, josta ruhtinatar ei näyttänyt lainkaan välittävän.

Saccard hautoi jo silloin erästä epämääräistä tuumaa, joka hänen muutettuaan Orvideo-palatsin vuokralaiseksi sai määrätyn muodon ja muuttui palavaksi haluiksi. Miksi ei omistautua kokonaan hoitamaan ruhtinattaren hyväntekeväisyyslaitoksia? Tänä epätoivon ja epävarmuuden aikana, jouduttuaan voitetuksi keinottelun taistelukentällä ja tietämättä, miten päästä uudelleen rikkaaksi vaikutti tämä häneen kuin uudestasytymä, kuin äkillinen ilmestys: jakaa noita kuninkaallisia lahjoja, kanavoida tuo kultavirta, joka vierähti yli Pariisin! Oli vielä jäljellä 200 miljoonaa, mitä suuremmissa töitä niillä voisikaan suorittaa, mitä satumaisia ihanoituksia loihdita maasta! Puhumattakaan siitä, että hän voisi hedelmöittää nuo miljonat, tehdä ne kahden, kolmenkertaisiksi, käyttää niitä niin, että voisi luoda koko uuden mailman! Tavallisessa innossaan näki hän kaikki jättiläismittasuhteissa, häntä elähytti ainoastaan ajatus kylvää nuo rahat rajattomina almuina, hukuttaa koko Pariisi onneen, ja hän tuli aivan liikutetuksi, ja ruhtinatar kohtaan oli hän itse rehellisyys, ei soutakaan solunut hänen omaan taskuunsa. Ja tämä unelma oli muuten sangen läheisessä sukulaisuudessa koko hänen mielikuvitukseensa: painaa Pariisi jalkojensa juureen. Olla kuningas hyväntekeväisyyden valtakunnassa, köyhien jumaloitu kaitselmuksena, tulla kuulumaksi kuin yksikään inhimillinen olento, olla koko mailman ihailun esineenä, se oli enemmän kuin hänen kunnianhimonsa milloinkaan oli voinut uneksia.

Saccard päästi mielikuvituksensa vielä enemmän valloilleen. Mikäpä estäisi häntä menemästä naimisiin ruhtinatar d'Orvideon kanssa? Se vain selventäisi heidän keskinäissuhdettaan, estäisi pahansuopia selittelyjä. Kuukauden päivät luovi hän taitavasti, kehitteli suuremmissa suunnitelmissa, uskoi itsensä vähitellen vastustamattomaksi, ja eräänä päivänä esitti hän aivan rauhallisena ehdotuksensa, julkaisi hänelle suuren suunnitelmansa. Hän tarjosi ruhtinattarelle yhtiökumppanuutta, hän olisi tuleva ruhtinaan varastaman omaisuuden pesänselvittäjäksi, hän tarjoutui jakamaan ne köyhille kymmenkertaisena määränä. Ruhtinatar istui ainaisessa mustassa puvussaan, suippoliina päässä, ja kuunteli tarkkaavaisena, eikä hänen keltaisilla kasvoillaan näkynyt pienintäkään mielenliikutusta. Hän laski niitä etuja, mitä tuo yhtiökumppanuus hänelle tuottaisi; kaikki muu oli hänestä yhdentekevää. Hän pyysi miettimisaikaa seuraavaan päivään, mutta antoi sitten kieltävän vastauksen. Hän oli ehkä huomannut, ettei hän enää voisi yksin olla almutyönsä herra, eikä hän suvainnut toimintaansa rajoitettavan, vaikkapa toiset kutsuisivatkin hänen menettelyään mielettömyydeksi. Mutta hän selitti olevansa onnellinen saadessaan pitää Saccard'in neuvonantajanaan, hän osotti, miten suurella arvossa hän piti Saccard'in apua pyytämällä häntä edelleen johtamaan työkotia, jonka varsinainen hoitajamies hän oli.

Kokonaisen viikon suri Saccard rakkaan suunnitelmansa haaksirikkoa – tuo suuremmin hyväntekeväisyysihanne, joka oli asetettu näyttämölle miljonien avulla, oli liikuttanut hänen vanhaa rosvo sydäntään, aivankuin surumielinen laulu voi houkuttaa kyyneleet kurjimmankin rikollisen silmiin. Taas oli hän lyöty maahan ja hän oli pudonnut korkealta, hän tunsu joutuneensa syöstyksi valtaistuimelta. Raha ei ollut ollut hänelle ainoastaan välikappaleena kaikkiin mahdollisiin aineellisiin nautinnoihin, vaan myöskin tienä ruhtinaalliseen kunniaan ja loistoon; kunnia ei hän koskaan ollut saanut tarpeekseen. Hänet valtasi raivo sen johdosta, että häneltä kerta toisensa perästä riistettiin hänen toiveensa. Ja kun ruhtinattaren tyyni ja päättävä kielto mursi hänen toiveensa, valtasi hänet

mielelön taisteluhalu. Ja nyt heräsi uudelleen hänen vihansa Gundermann'ia kohtaan, hänen rajua kostonhimonsa: kumota Gundermann, se oli hänen ensimmäinen ja viimeinen halunsa joka kerta kuin hän hävisi taistelussa. Jos hän joskus huomasi tällaisen yrityksen lapsellisuuden, niin voisihan hän kumminkin koettaa luoda itselleen aseman hänen rinnallaan, pakottaa hänet jakamaan valta kanssaan, kuten kahden naapurimaan kuninkaat, jotka ovat yhtä mahtavia ja kutsuvat toisiaan serkuiksi? Nyt halusi hän taas vastustamattomasti pörssiin; hänen päänsä oli täynnä kaikellaisia liikesuunnitelmia; hän oli sellaisessa kuumeisessa tilassa, ettei hän tiennyt mihin ryhtyä. Mutta eräänä päivänä anasti muuan jättiläissuunnitelma etusijan kaikkien muiden edellä.

Muutettuaan Orvideo-palatsiin oli Saccard joskus nähnyt insinööri Hamelin'in sisaren, tavattoman hyvin kehittyneen naisen, jota kutsuttiin nimellä rouva Caroline. Heti ensi silmäyksellä oli hän huomannut tämän naisen muhkean valkean tukan, joka hopeaisen sädekehän tavoin ympäröi vielä nuorekkaita kolmekymmenkuusivuotiaita kasvoja. Jo kahdenkymmenenviiden vuoden iässä oli hän saanut valkeat hiukset. Hän ei ollut koskaan ollut kaunis, sillä nenä ja leuka olivat liiaksi ulkonevat, suu liian suuri ja huulet liian paksut, vaikka ne ilmaisivat rajatonta hyvyyttä. Mutta nuo hienot, valkeat, silkinpehmeät hiukset lievensivät jonkunverran kovia piirteitä ja antoivat hänelle hymyilevän isoäidillisen miellyttävyyden, samalla kun kasvoilla kuvastui rakastavan nuoren naisen tuoreus ja nuoruusvoima. Hän oli pitkä vahvarakenteinen ja asento oli muhkea ja ylhäinen.

Joka kerta kohdatessaan hänet seurasi Saccard häntä silmillään, kadehtien tuota korkeaa vartaloa – sillä hän itse oli pienempi – ja sitä terveyden loistoa, joka naisesta uhkui. Ja myöhemmin sai hän talonväeltä tietää Hamelin-sisarusten tarinan.

Heidän isänsä oli ollut lääkärinä Mont-sallier'issä, hän oli ollut etevä tiedemies ja innokas katolikko ja kuollut jättämättä jälkeensä minkäänlaista omaisuutta. Isän kuollessa oli tytär kahdeksantoista ja poika yhdeksäntoistavuotias; ja veljen päästyä polyteknilliseen opistoon seurasi sisar mukana Pariisiin, jossa sai kotiopettajattaren paikan. Sisar varusti veljensä taskurahoilla niitten kahden vuoden aikana, jotka hänen kurssinsa kesti; edelleenkin kun veli oli suorittanut erotutkintonsa aikana, jolloin oli vaikea saada paikkaa, huolehti Caroline hänestä. Molemmat sisarukset pitivät paljon toisistaan ja halusivat elää aina yhdessä. Rikas naimiskauppa tarjoutui aivan odottamatta. Nuoren tytön miellyttävä olento ja hyvä pää oli kiinnittänyt erään panimomestarin mieltä, hän oli miljonienomistaja ja Caroline oli tutustunut häneen siinä talossa, jossa hän oli kotiopettajattarena. Georges neuvoi häntä antamaan myöntävän vastauksen, mutta sen sai tyttö katkerasti katua, sillä muutamien vuosien perästä oli Caroline pakotettu hakemaan eroa pelastaakseen henkensä miehensä käsistä, joka joi ja uhkasi puukottaa hänet raivoisien mustasukkaisuuskohtauksiensa vallassa. Hän oli silloin 26 vuotias ja yhtä köyhä kuin ennenkin, sillä hän kieltäytyi jyrkästi ottamasta vastaan elatusta mieheltä, jonka hän oli hylännyt. Mutta hänen veljensä oli monien vastuun perästä saanut paikan, joka oli hänen mieleensä; hän matkusti Egyptiin erään komitean mukana, jonka tehtävänä oli suorittaa ensimmäiset suunnitelmat Suezin kanavan rakentamiseksi ja hän otti sisarensa mukaansa. He asuivat Aleksandriassa vuoteen 1859, sittemmin muutti Hamelin Syriaan. Hän kehotti Caroline'a muuttamaan Beirut'iin, jos hän pian saisi oppilaita; itse hän erään ranskalaisen yhtiön tukemana rakensi ajotien Beirut'ista Damaskus'een; ensimmäinen Libanon'in vuoriseutuuihin rakennettu tie. Siellä asuivat he kolme vuotta. Georges oli koonnut kokonaisen kasan suunnitelmia ja ihanteita, ja nyt tunsii hän välttämättömän tarpeen palata Ranskaan, jos mieli panna nämä yrityksensä toimeen, muodostaa yhtiöitä hankkia pääomaa. Mutta Parisissa ei Hamelin'ia seurannut onni. Neljänneksen toista vuotta oli hän taistellut suunnitelmiansa puolesta onnistumatta löytämään yhtään kannattajaa. Hän oli liian vaatimaton, liian vähän puhelias. Ja nyt oli hän joutunut Orvideo-palatsin toiseen kerrokseen, viiden huoneen huoneustoon, joka maksoi 1200 frangia, ja hän oli täällä kauempana menestyksestä kuin harhaillessaan Vähän-Aasian vuorilla ja laaksoissa. Heidän säästönsä hupenivat nopeasti ja pian olivat he joutuvat puille paljaille.

Juuri tämä seikka herätti Saccard'in huomiota, hän näki rouva Caroline'n käyvän päivä päivältä yhä alakuloisemmaksi ja hänen tasaisen, iloisen luonteensa synkkenevän veljen lisääntyvän rohkeudettomuuden johdosta.

Saccard sai kerran tilaisuuden hankkia Hamelin'ille erään pienen työn ja sillä keinoin pääsi hän tunkeutumaan sisarusten kotiin, tuli usein heidän luokseen ja vietti tunnin heidän salongissaan, heidän ainoassa suuremmassa huoneessaan, joka oli muutettu työhuoneeksi. Se oli säästäen kalustettu: pitkä kirjoituspöytä, toinen pienempi pöytä täynnä papereita ja puoli tusinaa tuoleja. Kaminin syrjällä oli kokonainen kasa kirjoja. Mutta seinillä oli sarja karttoja, joukko vaaleita vesivärimaalauksia. Siinä oli kaikki, mitä Hamelin oli koonnut Syriassa, koko hänen tulevaisuutensa. Vesivärimaalaukset olivat Caroline-rouvan, näköaloja sieltä, muotokuvia, pukukuvia, jotka hän oli kiinnittänyt paperille seurattessaan veljeään tämän matkoilla; kaikki nämä kokeet todistivat yksilöllistä käsitystä värillisessä suhteessa, mutta olivat muuten sangen vaatimatonta laatua. Saccard vajosi monta kertaa ajatuksiinsa näiden suunnitelmien ja vesivärimaalausten edessä, jotka häntä tavattomasti miellyttivät, eikä hän koskaan väsynyt pyytämästä selityksiä. Hänen hedelmällisissä aivoissaan oli jo kehittymässä suunnaton liikeajatus.

Eräänä aamuna tapasi hän Caroline-rouvan yksin istumassa pienen pöydän ääressä, jota hän käytti kirjoituspöytänään.

"Mitä tehdä? Kaikki käy huonosti. Minä en kyllä helposti kadota rohkeuttani, mutta totta puhuen olemme aivan puilla paljailla. Enemmän kiusaa minua veljeni voimaton toimeettomuus, johon hän on pakotettu, eikä hän ole mikään vahva luonne, vaikka kyllä toimelias, kun on kysymys työstä. Olen etsinyt kotiopettajattaren paikkaa voidakseni ainakin auttaa häntä, mutta en ole löytänyt. Enhän minä sentään voi mennä apuvaimoksi."

Saccard ei ollut koskaan nähnyt häntä niin toivottomana ja peloissaan.

"Eikö hitto, niin huonosti ei liene sentään!" huudahti hän.

Caroline pudisti päätään, nyt oli hänen vuoronsa olla heikko, hän puhui katkeruudella olemassaolosta jonka hän muuten kesti niin ihmeteltävällä mielenlujuudella, olipa se kuinka surullinen tahansa. Ja kun Hamelin juuri saapui kotiin ja kertoi taas onnistumattomasta yrityksestä, vierivät suuret kyyneleet hitaasti hänen poskiaan pitkin. Hän ei sanonut sanaakaan, istui vain pöydän ääressä ja tuijotti eteensä kädet ristissä.

"Ja ajatelkaahan", huudahti Hamelin, "että miljonat odottavat meitä siellä kaukana, kun vain joku auttaisi meitä ne ottamaan!"

Saccard seiso i piirustuksen edessä, joka esitti paviljongia ja sitä ympäröivää suurta varastoaittaa.

"Mikä tämä on?" kysyi hän.

"Oh, se on minun päänäpistöjani", selitti Hamelin, "se on suunnitelma unelmoimani yhtiön johtajan asunnoksi Beirut'issa – tiedättehän, Yhdyshöyrylaivaosakeyhtiön."

Hän innostui ja selitti lähemmin aiettaan. Itämailla oleskellessaan oli hän ollut tilaisuudessa huomaamaan, kuinka puutteelliset kulkulaitokset siellä olivat. Muuan hänen pääsuunnitelmiaan, joka myös oli kaikkien hänen muitten yritystensä lähtökohtana, oli muodostaa kaikki eri yhtiöt yhdeksi miljonayhtiöksi, joka anastaisi Välimeren ja tulisi yksinvaltiaaksi sillä avaamalla linjoja kaikkiin Afrikan, Espanjan, Italian, Kreikan, Egyptin ja Aasian satamiin – aina Mustanmeren sisäosiin saakka. Se oli sangen teräväjärkinen ja isänmaallinen ajatus: sillä tavoin valloittaisi Ranska, niin sanoaksemme, Itämaat, puhumattakaan siitä, että Syria sen kautta tulisi lähemmäksi ja avoimeksi hänen aikeilleen.

"Aivan niin, renkaat!" mutisi Saccard itsekseen, "niillä näyttää olevan tulevaisuutta meidän päivinämme. Niin, tulevaisuus on suurten pääomien, suurten joukkojen työn keskityksen. Koko teollisuus ja kauppa on kerran muodostuva yhdeksi ainoaksi suurliikkeeksi, josta jokainen saa mitä tarvitsee."

Taas hän pysähtyi, tällä kertaa erään vesivärimaalauksen ääreen, joka kuvasi villiä maisemaa, aukeaa vuorionkaloa, jossa kasvoi pensaita ja kitukasveja.

"Oh", sanoi hän, "tämä kai on mailman loppu. Tästä ei joutune väentungokseen?"

"Se on luolatie Karmel'in alapuolella", vastasi Hamelin. "Sisareni teki luonnoksen kerran minun suorittaessani mittauksia läheisyydessä."

Ja hän lisäsi aivan tyyneesti:

"Liitupitoisen kalkkikiven joukossa on suuri hopeasuoni, niin, hopeakaivos, joka minun laskelmieni mukaan antaa tavattoman suuren voiton."

"Hopeakaivos?" kertasi Saccard kiihkeästi.

"Helposti voisi tehdä tien Karmel'ista St. Jean d'Acre'en", jatkoi Hamelin. "Ja minun luullakseni löytyisi rautaakin, sillä sitä on melkein kaikissa seudun vuorissa. Olen tutkinut uutta sulatusjärjestelmää, joka säästäisi paljon rahaa. Kaikki on valmiina, täytyy vain hankkia pääomaa."

"Karmel'in hopeakaivosyhtiö?" mutisi Saccard.

Mutta insinööri kulki pystyssä päin yhden piirustuksen luota toiselle, syventyneenä elämänsä suurtyöhön, suuren tulevaisuusajatuksen huumautamana.

"Ja kaikki nämä ovat vain pieniä esitöitä", jatkoi hän. "Katsokaapas tätä suunnitelmasarjaa, ne ovat tärkeimmät, kokonainen rautatieverkko, joka kulkee Vähän-Aasian halki kaikkiin mahdollisiin suuntiin. Mukavien ja nopeitten kulkuteiden puute on pääsyynä siihen horrostilaan, jossa tuo rikas maa on niin kauan uinunut. Siellä ei ole edes kunnollisia maanteitä, matkustus ja tavarainkuljetus tapahtuu siellä muulien ja kamelien avulla. Ajatelkaapa mikä kumous se olisi, jos rautatielinjat tunkeutuisivat aina erämaan rajoille saakka! Kauppa ja teollisuus kymmenkertaistuisivat, sivistys voittaisi, Europa avaisi vihdoinkin Itämaan portit selkosen selälleen! Jos tämä kiinnittää teidän mieltänne, voin antaa yksityiskohtaisia selityksiä... Oh, saattopa nähdä, saattepa nähdä!"

Hän ryhtyi heti antamaan lähempiä selityksiä. Matkallaan Konstantinopoliin oli hän tehnyt rautatiejärjestelmän luonnoksen. Ainoa vaikeus oli Taurus-vuoren läpileikkaus; mutta hän väitti tutkimustensa perusteella, että sekin kävisi päinsä ilman erikoisen suuria kustannuksia. Muuten ei hän ajatellut suorittaa koko ajatusta yhdellä kertaa. Saatuaan sulttaanin suostumuksen olisi viisainta aluksi rakentaa Päälinja Brussasta Beirut'iin Angoran ja Aleppon kautta. "Ja sitten ... sitten..."

Hän ei sanonut ajatustaan loppuun, vaan hymyili, ei uskaltanut puhua, miten pitkälle hänen uskaliaita unelmiaan riitti. Se oli unelma!

"Ah niin, tasangot Taurus'en juurella", sanoi Caroline-rouva unelmoivalla äänellä, "mikä ihana paratiisi! Tarvitsee vain raapaista hiukan maata ja vilja kasvaa tukevana ja mehevänä. Hedelmäpuita – persikoita, kirsikoita, viikunoita, manteleja – . Ja mikä huoleton ja luonnollinen elämä keveässä, ikisinervässä ilmassa!"

Saccard puhkesi nauruun, kaikuvaan ja iloiseen, joka oli niin tavallinen, kun hän suunnitteli kelpo kaappausta. Ja kun nyt Hamelin ryhtyi puhumaan muista suunnitelmistaan erittäinkin pankin perustamisesta Konstantinopoliin, jossa hänellä oli suhteita vallanpitäjien, etenkin suurvisiirien kanssa, keskeytti Saccard hänet iloisesti:

"Sehän on oikea onnensopukka, jossa paistetut kyyhkyset lentävät suoraan suuhun!"

Hän laski luottamusta herättävästi kätensä pöydän ääressä istuvan

Caroline-rouvan olkapäille sanoen:

"Elkää menettäkö rohkeuttanne, rouvaseni! Minä pidän teistä niin äärettömästi, saattepa nähdä, että minä yhdessä veljenne kanssa voin tehdä jotakin, josta on hyötyä meille kaikille. Odottakaa vain kärsivällisesti."

Seuraavina kuukausina ystävyys yhä lujittui etupäässä senkautta, että Caroline-rouva valvoi Saccard'in leskimiestaloutta, hän antoi ensin neuvoja, mutta rupesi sittemmin itse sekaantumaan asioihin, kunnes Saccard eräänä kauniina päivänä tarjosi hänelle emännöitsijättären paikkaa. Miksikä ei? Voisihan hän senkautta saada toimen ja auttaa veljeään, sillä Saccard tarjosi hänelle 300 frangia kuussa. Ja hän suostui, pani talon kahdeksassa päivässä järjestykseen, erotti kokin ja

tämän vaimon; kyökkipiika, kamaripalvelija ja kuski kykenivät hyvin hoitamaan tarpeelliset toimet. Hän piti ainoastaan yhden hevosen ja yhdet vaunut ja piti laskuista huolta siihen määrin, että neljäntoista päivän kuluessa menot olivat vähentyneet puoleen entisestään. Saccard oli ihastunut ja sanoi leikillään, että hän tällä keinoin varasti Carolinea, tämän olisi pitänyt vaatia määrätty prosentti kaikista säästöistä.

Saccard oli avannut oven molempien kerrosten välillä ja veljen järjestellessä itämaisia suunnitelmiaan ja papereitaan kulki sisar edestakasin molempien kerrosten väliä, antoi ainoan palvelijattaren järjestellä kotiasiat ja toimiskeli enimmäkseen Saccard'in asunnossa jaellen käskyjä aivankuin kotonaan. Saccard iloitsi nähdessään tuon korkeakasvuisen, komean naisen liikkuvan huoneissa kiintein, ylpein askelin, iloinen hymy nuorekkailla kasvoillaan, joita ympäröivät tuuheat, vaaleat hiukset. Hän oli ihastunut emännöitsijäänsä, laski että heidän ikäeronsa oli ainoastaan 14 vuotta ja ajatteli, mitä tapahtuisi, jos hän jonain kauniina päivänä tekisi tälle rakkaudentunnustuksen. Oliko ajateltavissa, että hän näinä kymmenenä vuotena, jotka hän oli viettänyt erillään miehestään, oli elänyt kuin matkustava amazoni olematta suhteissa kehenkään mieheen? Ehkä hänen matkansa olivat suojelleet häntä. Saccard tiesi kumminkin, että eräs hänen veljensä ystävä, muuan herra Beaudoin, liikemies Beirut'issa, jonka piakkoin odotettiin palaavan takaisin, oli ollut niin rakastunut häneen, että odotti vain hänen miehensä kuolemaa naidakseen hänet. Caroline-rouvan mies oli nimittäin sairastunut juoppohulluuteen ja viety hullujenhuoneeseen. Olisihan tämä avioliitto voinut olla vain anteeksiannettavan, melkeinpä ymmärrettävän suhteen laillistuttamistoimenpide. Ja jos Caroline kerran oli ollut suhteissa yhteen mieheen, miksi ei hänestä voisi tulla numero kaksi?

Mutta äkkiä kohtasi Caroline-rouvaa suuri suru. Eräänä aamuna tuli hän itkettynein silmin ja vaalein poskin, eikä Saccard'in onnistunut saada tietää syytä siihen; hän väitti vain olevansa ihan ennallaan. Vasta seuraavana päivänä ymmärsi hän kaikki tavatessaan sisarusten asunnon pöydältä ilmoituskoriin jossa tiedotettiin, että herra Beaudoin oli nainut Englannin konsulin tyttären, hyvin rikkaan ja hyvin nuoren neidin. Isku oli kohdannut häntä sitä kovempaan, kun se tuli tämän kortin muodossa, ilman valmistuksia, ilman jäähyväisiä. Koko onnettoman naisen tulevaisuus meni näin murskaksi, hän kadotti toivon, josta hän oli riippunut kiinni vastoinkäymisten hetkinä. Ja aivankuin julman kohtalon ivaa oli, että hän juuri pari päivää sitten oli saanut tiedon miehensä kuolemasta; hän oli siis neljänkymmenen kahdeksan tunnin ajan toivonut, että hänen onnenunelmansa toteutuisi. Ja nyt oli koko hänen elämänsä pirstaleina, ja hän oli kuin maahan lyöty.

Samana iltana odotti häntä toinen hämmästyks: mennessään, kuten tavallista, Saccard'in huoneeseen puhuakseen hänen kanssaan seuraavan päivän tehtävistä, mainitsi tämä hänelle onnettomuudesta niin osanottavalla äänellä, että hän purskahti itkuun ja itsekään tietämättä, miten se tapahtui, ikäänkuin tämä rajua mielenliikutus olisi riistänyt hänen tahdonvoimansa, tunsin hän Saccard'in syleilyn, ja niin oli hän tämän miehen oma.

Tultuaan tajuntaansa ei Caroline tuntenut minkäänlaista harmia häntä, eikä itseänsäkään kohtaan, mutta hänen synkkyytensä yhä lisääntyi. Miksi hän oli antautunut niin pitkälle? Eihän hän rakastanut tuota miestä, enemmän kuin tämäkään rakasti häntä. Eipä silti, että hänen ikänsä ja ulkonäkönsä olisi ollut mahdoton naisen rakkaudelle: eihän hän ollut nuori eikä kaunis, mutta hänen eloisat kasvonsa, hänen pieni pirteä vartalonsa miellyttivät häntä, ja kun hän ei tuntenut Saccard'ia perinpohjin, uskoi hän tämän mielellään kelvolliseksi, tavattoman lahjakkaaksi, kykeneväksi toteuttamaan veljensä suuret tuumat ja yhtä kunnialliseksi kuin muutkin. Mutta minkä tuumuuden hän nyt oli tehnyt! Hän, joka yleensä oli niin viisas ja kokenut ja niin itsensä herra, oli vaipunut hänen syliinsä tietämättä miten ja mistä syystä, itkukohtauksessa, kuin hentomielinen näyttelijätär! Kun Saccard lohduttaakseen häntä oli maininnut herra Beaudoin'ia uskottomaksi rakastajaksi, jonka alhainen menettely ansaitsisi ainoastaan unohduksen, oli hän vastustanut ja vakuuttanut, ettei hän koskaan ollut ollut tämän rakastajatar, ja Saccard oli aluksi luullut, että kaikki johtui vain naisellisesta ylpeydestä, mutta sitten oli hän toistanut vakuutuksensa niin päättävästi ja niin kirkas ja vakuuttava ilme silmissään, että Saccard uskoi häntä, uskoi, että hän oikeuden- ja

kunniallisuudentunteen vaikutuksesta oli säilyttänyt siveellisyytensä, että Beaudoin oli kärsivällisesti odottanut kaksi vuotta, mutta sitten väsynyt ja nainut toisen, langennut rikkauten ja nuoruuden pauloihin. Ja ihmeellisintä oli, että tämä vakuutus, jonka olisi luullut kiihottavan Saccard'ia entistä enemmän, vaikutti aivan päinvastaisesti: se masensi hänet, sillä hän ymmärsi hyvin, kuinka kohtalokkaaksi hänen tuhmuutensa nyt voisi tulla heille molemmille.

Neljätoista päivää oli Caroline-rouva syvästi masentunut. Hänen ainoa lohdutuksensa oli vapaina hetkinä seistä otsa ruutua vastaan suuressa työhuoneessa ja katsella yli puutarhan hotelli Beauvilliers'ia, jossa hän oli heti ensi päivästä tänne muutettuaan aavistanut köyhyyden ja huolien asuvan, kätketyn, salaisen köyhyyden, joka niin syvästi liikutti sydäntä ponnistuksillaan säilyttää ulkonainen loisto.

Beauvilliers'in perhe, joka muinoin, paitsi suuria maatiloja Tourenne'ssa ja Anjoir'ssa, omisti loistavan palatsin rue de Grenelle'n varrella, piti enää hallussaan vain tätä vanhaa taloa, joka edellisen vuosisadan alussa oli rakennettu eräänlaiseksi huvilaksi kaupungin ulkolaitaan, vaan jota nyt ympäröivät suuret mustat rakennukset. Harvalukuiset, kauniit puut seisoivat kuin kaivossa, portaita peitti sammal, ne olivat sortuneet ja rakoiset. Siinä näytti olevan palanen vangittua luontoa, joka mykässä epätoivossa taisteli hävitystä vastaan, pieni hiljainen sopukka, jonne aurinko tunkeutui vain kylmin, tukahtunein, vihertävin sätein. Ja tässä kosteassa kellarihiljaisuudessa, sortuneitten puutarhaportaitten yläpäässä, näki Caroline kreivitär de Beauvilliers'in, pitkän, laihan, noin kuusikymmenvuotiaan naisen, joka oli aivan valkoihukainen. vanhamallisesti puettu, mutta sangen ylhäisen näköinen. Hänen takanaan näkyi aina tytär Alice Beauvilliers, joka oli 25 v. ikäinen, mutta niin hento ja pikkuinen, että olisi voinut pitää häntä keskenkasvuisena tyttönä, ellei olisi nähnyt hänen kuihtunutta ihoaan ja jo elähtäneitä piirteitään. Hän oli uusi painos äidistään, vaikka notkeampi, vailla hänen ylhäistä asentoaan ja suhteettoman pitkäkaulainen; hänen ainoa miellyttäväisyytensä oli kuolevan aristokratian surumielinen loisto. Molemmat naiset asuivat täällä kahden, senjälkeen kuin poika, Ferdinand de Beauvilliers oli liittynyt paavin henkikaartiin.

Vähitellen alkoi Caroline tuntea lämmintä myötätuntoa molempia naisia kohtaan, ja kun hänellä oli näköala yli puutarhan, sai hän tilaisuuden luoda silmäyksen heidän jokapäiväiseen elämäänsä, jonka he huolellisesti salasivat kadunpuoleiselta sivulta. Tallissa oli aina yksi hevonen ja vaunuliiterissä vaunupari joita hoiti vanha palvelija, ollen samalla palvelija, kuski ja portinvahti; sen lisäksi oli heillä kyökkipiika, joka myös teki kamarineidon virkaa. Pienessä vajassa, jonka he luulivat olevan piilossa uteliailta silmiltä, askarteli palvelija lakkaamatta pesemässä heidän kuluneita ja paikkaisia liinavaatteitaan. Vanha kuski paikkaili neidin rikkinäisiä kenkiä, kyökkipiika siveli mustetta kreivittären rikkinäisten käsineitten sormempäihin; tytär peri äidin vaatteet, jotka laitettiin hänelle erinomaisen nerokkaasti; hatut riittivät vuosikausiksi, niihin lisättiin vain uusi nauha tai uusi kukkanen.

Caroline tiesi jo heidän tarinansa. Kreivitär de Beauvilliers oli ollut hyvin onneton miehensä kanssa, joka oli ollut harhaileva sälli mutta hän oli kärsinyt hiljaisuudessa valittamatta. Eräänä iltana tuotiin kreivi kotiin vähissä hengin kuula rinnassa. Puhuttiin onnettomuustapauksesta metsästysretkellä, vaikka luodin oli ampunut muuan metsänvartija, jonka vaimon tai tyttären hän oli vietellyt. Ja pahinta oli, että hänen kanssaan oli hävinnyt tuo muinoin niin suuri omaisuus, nuo tavattomat, jo vallankumouksen kautta vähentyneet maatilat, joista kreivi ja hänen isänsä olivat tehneet lopun. Jo kahdeksan vuotta sitten jäädessään leskeksi kaksikymmenvuotiaan pojan ja seitsentoistiaan tyttären kanssa raunioitten ja köyhyyden keskelle oli kreivitär selittänyt elävänsä ennen vedellä ja leivällä kuin sietävänsä mitään nöyryytystä. Siitä saakka oli ollut hänen ainoana ajatuksenaan säilyttää säätynsä, saada tytär naimisiin tasa-arvoisen miehen kanssa ja poika Ranskan armeijaan. Ferdinand oli alussa tuottanut hänelle suurta surua, tehnyt nuoruudentyhmyyksiä ja velkoja, jotka äiti sai maksaa, mutta kun hänelle oli vakavasti huomautettu perheen asemasta oli hän luvannut parannusta. Hän oli pohjaltaan hyväluontoinen, mutta täydellinen nolla kyvytön kaikkeen toimintaan, eikä hänelle löytynyt paikkaa nykyaikaisessa yhteiskunnassa. Nyt astuttuaan paavin

palvelukseen oli hän edelleen äitinsä salaisen surun aiheena sillä hänen terveytensä oli heikko, vaikka hän näytti sangen miehekkäältä. Hänen suonissaan virtasi pilaantunut ja heikko veri ja Roman ilmanala oli hänelle vaarallinen.

Mitä Alicen avioliittoon tulee, lykkäytyi se niin pitkälle, että suruinen äiti usein sai kyyneleet silmiinsä katsellessaan tytärtään, joka jo alkoi vanheta ja kuihtua tästä odotuksesta. Alice laski leikkiä avioliitosta ja sanoi, että hän tunsi olevansa luotu vanhaksipiiksi, mutta öisin hän itki ja tunsi olevansa yksinäinen ja hyljätty. Aivan ihmeellisen säästäväisyyden avulla oli kreivitär saanut haalituksi kokoon 20,000 frangia, Alicen koko myötäjäiset; haaksirikosta oli hän myös pelastanut muutamia kalleuksia, rannerenkaan, sormuksia ja korvarenkaat, joitten arvo oli 10,000 frangia; heikot myötäjäiset, jotka juuri riittäisivät ensimmäisiin välttämättömiin menoihin, jos odotettu kosija ilmaantuisi. Mutta vielä hän ei ollut kadottanut rohkeuttaan, hän taisteli entiseen tapaan, säästi ja näki nälkää salaa, eli viikkokausia perunoilla ilman voita voidakseen lisätä 50 frangia tyttären myötäjäisiin.

Ruhtinatar d'Orvideo saattoi Carolinen vihdoin tämän perheen yhteyteen. Ruhtinatar oli saanut päähänsä perustaa eräänlaisen tarkastuskomitean uuden työkotinsa vaalintaa varten. Tähän komiteaan valittiin kymmenen naista, jotka kokoontuivat kaksi kertaa kuukaudessa. Ensimmäisenä oli hän valinnut kreivitär Beauvilliers'in, joka ennen muinoin oli ollut hänen ystävättärensä, mutta, ruhtinattaren sittemmin vetäytyttyä syrjään elämästä, yksinkertaisesti vain hänen naapurinsa. Komitea menetti sattumalta sihteerinsä ja Saccard, jolla edelleen oli sangen paljon sananvaltaa hallinnossa, kiirehti ehdottamaan Caroline'a aivan erinomaisena sihteerinä, jonka vertaa ei ollut löydettävissä.

Komitean viimeisessä kokouksessa oli Caroline niinmuodoin tavannut kreivitär Beauvilliers'in, mutta tämä oli tervehtinyt häntä sangen kylmästi, salaten siten hämmennyksensä, sillä kreivitär luultavasti aavisti, että tässä oli sen kurjuuden todistaja, jota hän koetti salata. He tervehtivät kumminkin tästä lähtien toisiaan, kun heidän katseensa kohtasivat, olisihan ollut liian epäkohteliasta olla olevinaan tuntematta toinen toistaan.

Hamelin'illa ja Saccard'illa oli joka aamu pitkiä keskusteluja Idän kysymyksestä. Suuret olivat heidän toiveensa, mutta tielle ilmaantui aina lukuisia vaikeuksia. Mutta insinöörillä oli mahtavia suojelijoita Konstantinopelissa, hänellehän oli luvannut apuaan itse suurvisiiri Fuad-pasha, erinomaisen etevä mies, joka oli kaikkien uudistusten innokas kannattaja, ja tämän kautta luuli hän saavansa kaiken, mitä hänelle oli tarpeen. Toiselta puolen, vaikka hän ennustikin Portin välttämätöntä romahdusta, piti hän tätä asianhaaraa pikemminkin etuna, hallitus, joka aina on rahapulassa ja jonka vuosivuodelta täytyy turvautua lainoihin, ei juuri tarjoa erityistä turvaa, mutta suosii aina yksityisiä yrityksiä, niinpiankuin se niissä näkee pienimmänkin voittomahdollisuuden. Ja eikö tämä olisi käytännöllinen tapa ratkaista tuo ijankaikkinen pulmallinen Idän kysymys, innostuttaa Portti tähän suureen sivistyskysymykseen ja vähitellen auttaa valtakuntaa eteenpäin, niin ettei se enää seisoi tarkotuksettomana rajamuurina Europan ja Aasian välillä? Kuinka isänmaallista osaa ranskalaiset yhtiöt tulisivatkaan esittämään siinä näytelmässä!

Eräänä aamuna jutteli Hamelin tyynesti ohjelman salaisesta osasta, jota hän hymyillen kutsui "työn ruunuksi".

"Kun me niin olemme päässeet kaikkivaltiaiksi siellä, perustamme uudelleen Palestinan kuningaskunnan ja asetamme paavin valtaistuimelle. Ensi aluksi täytyy tyytyä Jerusalemiin, Jaffa satamakaupunkina. Sitten julistetaan Syria riippumattomaksi ja yhdistetään valtakuntaan. Kuten tiedätte, on aika lähellä, jolloin paavi ei voi jäädä Romaan ja alistua niihin nöyryytyksiin, jotka häntä siellä odottavat. Siihen mennessä täytyy meillä olla kaikki järjestyksessä."

Saccard kuunteli suu selällään hänen puhuvan tästä aivankuin mailman tavallisimmasta asiasta katolilaisen vankalla uskonvakaumuksella. Itsekään ei hän milloinkaan välttänyt mielikuvituksen rohkeimpiakaan unelmia, mutta näin pitkälle ei hän milloinkaan ollut uskaltanut mennä. Tämä näköään vaatimaton tiedemies löi hänet hämmästyksellä.

"Se on mieletöntä!" huudahti hän. "Portti ei luovuta Jerusalemiä."

"Miksikä ei?" jatkoi Hamelin tyynesti. "Se on suuressa rahapulassa. Jerusalem on sille raskas taakka, Turkin hallitus tahtoo päästä siitä erilleen. Usein ei se lainkaan tiedä miten menetellä, kun eri uskokunnat riitelevät pyhän haudan omistamisesta. Olen ajatellut asiaa tarkoin ... ottanut huomioon kaikki... Lähestyy katolilaisuuden uusi aikakausi, sen voittokulku. Voitaisi kenties väittää, että paavi tällä tavoin joutuu liian kauaksi Europasta ja sen harrastuksista. Mutta mikä loisto häntä ympäröisi, kun hän hallitseisi pyhässä kaupungissa, missä Kristus itse vaelsi ja puhui. Se on hänen perintönsä, siellä täytyy olla hänen valtakuntansa keskus, Ja olkaa huoletta, me teemme tämän valtakunnan mahtavaksi ja lujaksi, me suojaamme sitä kaikkia häiritseviä valtiollisia hyökkäyksiä vastaan ja sen kulunkiarvion perusteena on oleva – paitsi maan omia tulolähteitä – suuri pankki jonka osakkeita omistavat kaikki mailman katoliset."

Saccard hymyili: tämä suurisuuntainen tuuma ihastutti häntä, vaikkakin hän vielä epäili toteuttamismahdollisuutta; mutta hän ei kuitenkaan voinut olla antamatta jo nimeä tälle pankille, ja hän huudahti keksintöönsä ihastuneena:

"Pyhän haudan aarrekammio! Mitä? Eikö se kuulu komealta? *Se liike menestyy!*"

Mutta samassa kohtasi hän Carolinen viisaan katseen: hänkin hymyili, mutta ivallisesti, hiukan harmistuneesti, ja Saccard häpesi kiihkoaan.

"No niin, rakas Hamelin, me teemme kaikessa tapauksessa parhaiten ollessamme puhumatta 'työn ruunusta', kuten sanotte. Väki ehkä tekisi pilkkaa meistä. Ja muuten on meidän ohjelmamme kylliksi rikas; on parasta piilottaa äärimäiset seuraukset, kunniakas loppu, itselleen työhön vihityille."

"Aivan oikein, se on aina ollut minun mielipiteeni", selitti insinööri.

"Tämä on meidän salaisuutemme."

Ja näin oli päätös tehty: Hamelin'in itämaiset suunnitelmat oli pantava täytäntöön; koko tuo suuri suunnitekokoelma oli otettava esille keksijänsä salkusta. Ensi aluksi oli perustettava vaatimaton pankki, jotta liike saataisiin käyntiin, ja sitten he vihdoin Onnettaren avulla kohoavat markkinoiden herraksi ja vallottavat mailman!

Seuraavana päivänä kun Saccard kävi ruhtinatar d'Orvideon luona hakemassa hänen määräyksiään työkodin suhteen, muisti hän entisen suunnitelmansa naida tämä hyväntekeväisyyden valtakunnan kuningatar ja aivan yksinkertaisesti päästä köyhien omaisuuden haltijaksi. Ja hän hymyili, sillä nyt tuntui hänestä tuo aate melkein yksinkertaiselta. Hän oli luotu elämään, eikä sitomaan niitä haavoja, joita elämä iskee voitettuihin. Nyt oli hän vihdoinkin valmis ottamaan paikkansa siinä onnen kilpajuoksussa, joka vuosisatojen ajan oli pannut ihmiskunnan liikkeelle voittamaan enemmän iloa, enemmän valoa.

Myöhemmin päivällä tapasi hän Carolinen yksin työhuoneessa. Hän seisoivatavallisella paikallaan ikkunan ääressä, ihmeissään nähdessään kreivitär de Beauvilliers'in ja hänen tyttärensä alhaalla puutarhassa aikana, jolloin he muuten eivät tavanneet näyttäytyä siellä. Molemmat naiset lukivat kirjettä ja näyttivät sangen masentuneilta; luultavasti kirje Ferdinandilta, pojalta, jolla kenties ei ollut aivan loistava asema Romassa.

"Katsokaapas", sanoi Caroline huomattuaan Saccard'in, "nyt ovat nuo molemmat raukat taas saaneet surullisia tietoja. He herättävät yhtä paljon sääliäni kuin kurjin kadun kerjäläinen."

"Entäpä sitten?" huudahti Saccard. "Pyytäkää heitä jonain päivänä pistäytymään luokseni. Me teemme heidätkin rikkaiksi, heidät, kuten kaikki muutkin ihmiset."

Ja innoissaan kietoi hän käsivartensa Carolinen vyötäisille ja aikoi painaa suudelman hänen huulilleen. Mutta Caroline veti nopeasti päänsä pois ja tuli vakavaksi ja kalpeaksi.

"Ei – ette saa."

Ensi kerran yritti Saccard lähestyä sen päivän perästä, jolloin Caroline hetken täydellisessä tiedottomuudessa oli antautunut hänelle. Nyt, kun tärkeimmät liikeasiat olivat järjestyksessä, tahtoi hän myös saada suhteensa Carolineen selväksi. Tämän kiivas liike kummastutti häntä hieman.

"Enkö saa? Tulisitteko pahoillenne?"

"Tulisin, hyvin pahoilleni."

Hän tyyntyi ja hymyili.

"Muuten ... tunnustakaa, ettette itsekään ole vallan vakavissanne?"

"Minäkö? Minä jumaloin teitä!"

"Ei, elköö sanoko niin, teidän saatte niin paljon muuta ajateltavaa. Sitäpaitsi ... vakuutan mielelläni lahjoittavani teille vilpittömän ystävyuden, jos te todellakin olette sellainen toimelias mies, joksi teitä luulen, ja jos saatte toimeksi ne suuret yritykset, joista puhutte. Niin, niin ... on paljo parempi olla ystäviä!"

Saccard kuunteli hänen sanojaan hymyillen edelleen alakuloisena. Caroline ei siis tahtonut tietää hänestä, hänestä tuntui ilkeältä jouduttuaan tämän rakastajaksi yhdeksi ainoaksi kerraksi, satunnaisen hämmennyksen johdosta. Mutta oikeastaan oli vain hänen turhamaisuutensa haavotettu.

"Siis ... vain ystäviä?"

"Niin, minä olen tuleva toveriksenne, olen auttava teitä ... ystäviä, oikein hyviä ystäviä!"

Hän ojensi Saccard'ille poskensa; tämä tunnusti, että hän oli oikeassa, ja painoi lujan suudelman hänen molemmille poskilleen.

III

Sigismund'in kääntämä kirje Konstantinopolissa asuvalta venäläiseltä pankkiirilta oli suotuisa vastaus, jota Saccard oli odottanut, pannakseen liikkeen käyntiin; ja herätessään seuraavana aamuna halusi hän ryhtyä toimintaan ja ennen auringon laskua saada yhtiön perustetuksi. Hänen täytyi ensin päästä varmuuteen, voisiko hän sijoittaa 50,000 osakettaan à 500 frangia, sillä kysymys oli salaisesta yhtiöstä 25 miljoonan pääomalla.

Juuri noustessaan vuoteeltaan keksi hän uuden yhtiön nimen, jota hän kauan oli ajatellut. Sana: Yleispankki! seiso i äkkiä kuin tulikirjaimin piirrettynä hänen edessään vielä hämärässä huoneessa.

"Yleispankki", toisti hän lakkaamatta itsekseen pukeutuessaan. "Yleispankki! Se on yksinkertainen ja suuremmin, siihen sisältyy kaikki mahdollinen, se leviää yli koko mailman. Niin, nimi on oivallinen. Yleispankki!"

Kello kymmeneen saakka käveli hän edes takasin suuressa huoneessa; hän ei tiennyt mistä alkaisi noitten miljoonien metsästyksen 25 miljoonaa on hyvin helppo löytää Parisista, tarvitsee vain kiertää yhden kadunkulman ympäri; juuri senvuoksi oli hänellä niin monta valittavaa ja hän oli epätietoinen, sillä hänen täytyi ryhtyä asiaan järjestelmällisesti. Hän joi kupin maitoa, eikä suuttunut, kun kuski tuli ilmottamaan, ettei hevonen ollut terve, luultavasti oli se vilustunut, ja että olisi viisainta lähettää hakemaan eläinlääkärää.

"Hyvä on, lähetä hakemaan. Minä otan ajurin."

Mutta katukäytävällä hämmästytti häntä pureva tuuli; talvi oli aivan odottamatta saapunut takasin, aina eiliseen asti oli ollut mitä ihanin toukokuu ilma. Ei satanut, mutta suuria keltaisia pilviä kohosi taivaanrannalle. Hän ei ottanut ajuria, hän halusi käydä lämpimikseen; ensin aikoi hän mennä vekselivälittäjä Mazaud'in luo ottaakseen häneltä selvää Daigremont'ista, tunnetusta pörssikeinottelijasta, joka oli kaikkien mahdollisten yhtiöitten osakas ja jolla aina oli onni mukanaan. Mutta hänen päästyään rue Vivienne'lle oli taivas ehtinyt verhoutua mustaan pilveen, ja valtava raekuuro pakotti Saccard'in etsimään suojaa eräästä porttikäytävästä.

Hän oli seisonut siinä jonkun minuutin, kun kultarahojen kilinä sattui hänen korviinsa. Se kuului yli sateen kohinan ja hän heristi korviaan. Se tuntui kuuluvan maan uumenista hienosti ja sointuvasti kuin "Tuhannen ja yhden yön" sadussa. Hän käänsi päätään ja huomasi seisovansa Kolb'in liikkeen porttikäytävässä. Kolb oli pankkiiri, joka teki vertailevia laskelmia eri kursseista, erityisesti kullaan; hän osti niitten valtioitten rahaa, joitten kurssi oli alhainen, sulatti sen harkoiksi ja möi sellaisiin valtioihin, joissa kurssi oli korkea; ja niinä päivinä, joina kultaa sulatettiin, kuultiin aamusta iltaan kullaan kilinää kellarista, jossa rahoja kohmalokaupalla tungettiin sulattoon. Kilinä kuului ohikulkijain korviin vuoden läpeensä. Saccard hymyili mielihyväästä kuullessaan tämän musiikin pörssin liikemelum maanalaisen säästyksen. Kullaan kilinä tuntui hänestä hyvältä enteeltä.

Sade lakkasi, hän kulki yli torin ja oli tuokiossa Mazaud'in luona. Vastoin tapaa asui nuori vekselivälittäjä kerrosta ylempänä samassa talossa missä hänen liikehuoneustonsa sijaitti, jonka hallussa oli koko toinen kerros. Hän oli yksinkertaisesti muuttanut enonsa asuntoon päästyään tämän kuoleman jälkeen yksimielisyyteen perillisten kanssa ja otettuaan liikkeen haltuunsa.

Kello löi kymmenen. Saccard astui suoraan konttoriin, jonka ovella hän kohtasi Gustave Sédille'n.

"Onko herra Mazaud kotona?"

"En tiedä, tulin juuri."

Nuori mies hymyili: hän tuli aina liian myöhään, otti työnsä kevyeltä kannalta – hänhän palveli ilman palkkaa ja oli suostunut istumaan vuoden tai kaksi tässä konttorissa tehdäkseen mieliksi isälleen, silkkitehtailijalle.

Saccard kulki ensiksi kassakonttorin läpi, vaihtoi tervehdysten molempien varastonhoitajien kanssa ja astui sen jälkeen molempien toimeenpanelevien johtajien huoneeseen, mutta tapasi ainoastaan Berthier'in, jonka tehtävänä oli liikeuttavien vastaanotto, ja joka aina seurasi isäntää pörssiin.

"Onko herra Mazaud tullut?"

"Luullakseni, olin äsken hänen huoneessaan. Ei ... hän on lähtenyt ulos ... luultavasti on hän laskukonttorissa."

Hän avasi erään oven ja katsahti suureen huoneeseen, jossa viisi apulaista työskenteli ensimmäisen kirjanpitäjän katsannon alla.

"Ei, mutta sepä on ihmeellistä! Ettekö halua itse mennä kirjanpitäjäkonttoriin katsomaan jos hän on siellä?"

Saccard meni. Täällä istui tilinpitäjä, liikkeen keskipiste, apunaan seitsemän konttoristia, ja teki muistiinpanoja Mazaud'in muistikirjan mukaan, jonka tämä jätti hänelle joka päivä pörssituntien jälkeen, sen jälkeen vietiin määräykset eri liikeuttavien kontolle; lomakkeet olivat erinomaisen tarpeellisia tässä työssä, sillä muistikirjassa ei mainita mitään nimiä, vaan ainoastaan lyhyt muistiinpano sen ja sen arvopaperin ostosta tai myynnistä sen ja sen kurssin mukaan.

"Onko joku nähnyt herra Mazaud'ia?" kysyi Saccard.

Mutta hän ei saanut edes vastausta kysymykseensä. Tilinpitäjä oli lähtenyt ulos, kolme apulaista luki sanomalehteään, kaksi muuta töllisteli kattoon, ja pikku Flory innostui tavattomasti nähdessään Gustave Sédille'n tulevan sisään.

Flory'lla oli aamupäivisin kirjojutustöitä ja iltapäivisin oli hän pörssissä hoitamassa sähkösanomia. Hän oli syntynyt Saintes'issa, jossa hänen isänsä oli alempi virkamies; itse oli hän ensin ollut erään pankkiirin apulaisena Bordeaux'issa, mutta sittemmin syksyllä saanut paikan Mazaud'illa Parisissa; hänellä ei kuitenkaan ollut mitään muita tulevaisuussuunnitelmia kuin saada palkkansa kaksinkertaiseksi kymmenen vuoden kuluessa. Näihin saakka oli hän ollut sangen täsmällinen ja tunnontarkka työssään. Mutta viimeisten kuukausien aikana, Gustaven tulon jälkeen oli tämä nuori, hieno ja rikas toveri ottanut hänet seuraansa, hankkinut hänelle naistuttavia, ja nyt oli pikku Flory usein mukana Gustaven illastaessa yhdessä neiti Cluchu'n, erään Variété-tyttösen kanssa, joka oli portinvartijan tytär Montmartre'sta. Hän oli koko hauska ja sievä nukkekasvoineen, joista loisti pari suurta, kaunista, mustaa silmää.

Ennenkuin Gustave ehti ottaa hattua päästään, täytyi hänen kertoa ystävälleen, miten oli viettänyt edellisen illan.

"Niin, rakas ystävä, olin aivan varma, että Germaine ajaisi minut ulos Jacoby'n tullessa. Mutta ajatteleppas, hänen onnistuikin päästä erilleen Jacoby'stä – en tiedä millä keinoin se kävi päinsä – ja minä sain jäädä."

Molemmat nauroivat, että olivat läikähtyä. Oli kysymys Germaine Coeur'ista, eräästä hyvin kauniista työstä, joka oli hiukan laiska ja leväperäinen, mutta soreamuotoinen ja jota piti yllä juutalainen Jacoby, muuan Mazaud'in ammattiveli. Tyttö oli aina ollut pörssimiesten perään ja hänen ainoa huolensa oli välttää harmillisia yhteentörmäyksiä niiden herrojen kesken, joita hän kunnioitti suosiolla.

"Mutta kuuleppas", sanoi Flory, "minä luulin ettet sinä vilkaseisikaan muihin kuin pikku paperikauppiattareesi."

Tämän rouva Conin'iin kohdistuvan vihjauksen johdosta kävi Gustaven ilme vakavaksi. Häntä kunnioitettiin, hän oli arvontoa herättävä naishenkilö, eikä tietty tapausta, että joku hänen herroistaan olisi löpötellyt. Senvuoksi ei Gustave vastannutkaan, vaan kysyi itse:

"Ja Cluchu, menitkö hänen kanssaan Mobbille'en?"

"En, kuinkas minä olisin sen tehnyt, se on liian kallista lystiä, me menimme kotiin ja keitimme teetä."

Nuorten herrojen takana seisoivat Saccard hymyillen, sillä hän oli kuullut, että he kuiskailivat naisväestä. Hän kääntyi Floryn puoleen kysyen:

"Oletteko nähnyt herra Mazaud'ia?"

"Kyllä, herrani, hän oli täällä hetki sitten mutta lähti asuntoonsa. Luullakseni on hänen pikku poikansa sairas, tuli sana, että tohtori on siellä. Soittakaa hänen asuntoonsa, sillä hän luultavasti lähtee ulos tulematta tänne enää."

Saccard kiitti tiedosta ja kiiruhti portaille. Mazaud oli nuorimpia vekselivälittäjiä. Hänellä oli ollut onni mukanaan. Enonsa kuoltua oli hän joutunut tähän tärkeään toimeen ijässä, jolloin vielä tavallisesti ollaan oppilaita liikemailmassa. Toverien kesken puhuttiin hänen henkisestä ja ruumiillisesta joustavuudestaan, joka on niin tarpeellinen tähän toimeen, ja hyvästä vaistostaan, joka varmaankin olisi valmistava hänelle kauniin tulevaisuuden. Hän oli nainut nuoren, rakastettavan naisen, jolla oli 1,200,000 frangin myötäjäiset; heillä oli jo kaksi lasta, kolmenvuotias tyttö ja puolitoistias poika.

Mazaud saattoi juuri lääkäriä; tämä hymyili ja rauhoitti häntä.

"Astukaa sisään!" sanoi hän Saccard'ille. "Niin, niin, sitä käy heti levottomaksi noitten pienten raukkojen vuoksi; jos niillä on pieninkään kipu, luulee niitten heti kuolevan."

Ja hän vei Saccard'in salonkiin, jossa hänen vaimonsa vielä istui pienokainen polvillaan, kun taas pikku tyttönen, joka oli ihastunut nähdessään äidin iloisena, kohottautui varpailleen suutelemaan häntä. Kaikki kolme olivat vaaleaverisiä. Nuori äiti näytti yhtä hennolta ja viattomalta kuin pienokaisetkin. Mazaud suuteli hänen hiuksiaan.

"Näet nyt itsekin, että me olemme olleet hulluja."

"Mitäpä siitä, ystäväni, olen niin iloinen hänen rauhottavien sanojensa johdosta."

Kaiken tämän onnen nähdessään seisoivat Saccard ääneti hattu kädessä. Koko hienosti sisustettu huone osotti hyvinvoinnin ja onnen loistoa, eikä nuorilla puolisoilla vielä ollut aavistustakaan aviollisista epäsoinnuista. Niinä neljänä vuotena, jotka he olivat olleet naimisissa, oli Mazaud ainoastaan lyhyen ajan osottanut ohimenevää huomiota eräälle ooppera Comiquen laulajattarelle. Hän oli uskollinen aviomies, samoin kuin hän näytti antautuvan pörssipeliinkin vain senvuoksi, että hän oli nuori ja innokas. Ja tuo menestys, tuo selkeä onni loisti kodissa ja heitti ikäänkuin valoisan säteen yli pehmeitten seinäverhojen hillittyjen värien, se tuntui juuri ja juuri kiinalaiseen vaasiin sopivan suuren ruusukimpun tuoksussa.

Rouva Mazaud tunsikin herra Saccard'in ja sanoi hymyillen:

"Eikö totta, herraseni, tarvitaan vain *tahtoa* ollakseen aina onnellinen?"

"Olen siitä vakuutettu, hyvä rouva", vastasi Saccard. "Muuten löytyy ihmisiä, jotka ovat niin hyviä ja kauniita, että onnettomuus tuskin uskaltaa koskea heihin."

Rouva Mazaud nousi ilosta loistaen. Hän suuteli miestänsä ja poistui pienokainen käsivarrellaan, kintereillänsä tyttönen, joka oli riippunut isän kaulassa. Tämä koetti salata liikutustaan, kääntyi Saccard'in puoleen ja sanoi hymyillen:

"Meillä on hauskaa tässä talossa, kuten näette." Sitten lisäsi hän nopeasti: "Teillä kai oli jotain asiaa minulle? Tulkaa mukanani konttoriin, siellä saamme paremmin olla rauhassa."

Kassassa huomasi Saccard Sabatan'in, joka oli saapunut nostamaan osuuttaan, ja hän hämmästytti huomattavasti, miten sydämellisesti vekselivälittäjä puristi miehen kättä. Heidän jäätyään kahden Mazaud'in työhuoneeseen, selitti hän käyntinsä syyn ja kyseli niitä muodollisuuksia, joita on olemassa uusien arvopaperien ottamisen suhteen kurssinoteerauksen alaiseksi. Hän huomautti ohimennen olevansa aikeessa perustaa uuden liikkeen, Yleispankin 25 miljoonan pääomalla. Niin, suuri luottolaitos pääasiassa tukemaan useita suuria yrityksiä, joita hän selitti parilla sanalla. Mazaud kuunteli häntä ilmettään muuttamatta ja selvitteli hänelle perinpohjin, mitä muodollisuuksien suhteen oli huomioonotettavaa. Mutta hän ei antanut johtaa itseään harhaan, hän tiesi varsin hyvin, ettei Saccard ollut hakenut häntä käsiinsä sellaisen joutavan asian takia. Ja kun tämä vihdoinkin mainitsi Daigremont'in nimen, hymyili hän tahtomattaan. Daigremont'illa oli tietysti suuri omaisuutensa selkänोजनाan, mutta väitettiin, ettei häneen ollut luottamista; mutta kehenkämpä sitä voi luottaa kun on kysymys rakkaudesta tai liikeasioista? Ei kehenkään! Muuten ei Mazaud

tahtonut mielellään sanoa, mitä hän ajatteli Daigremont'ista, senjälkeenkuin heidän välinsä olivat rikkoutuneet mikä oli herättänyt suurta huomiota pörssissä. Daigremont jätti nyt kaikki määräyksensä Jacoby'lle, Bordeaux'ista kotoisin olevalle juutalaiselle, joka oli komea kuusikymmenvuotias mies, hauskakasvoinen ja jylisevä-ääninen, mutta oli viime aikoina käynyt hiukan raskasliikkeiseksi ihramahansa takia. Molemmat vekselivälittäjät olivat kilpakumppaneita, nuori, jota aina seurasi onni, ja vanha, jolla oli ikäoikeus puolellaan. Jacoby oli tavattoman kokenut ja viekas, mutta hänen intohimonsa pörssikeinotteluun vahingoitti häntä huomattavasti, ja vaikka hän voitti huomattavia summia, oli hän yhtämittaa häviön partaalla. Germaine Coeur maksoi hänelle ainoastaan muutamia tuhansia frangeja kuukaudessa, eikä hänen vaimoansa nähty koskaan.

"Hm ... suuressa Caracas-jutussa", sanoi Mazaud, joka huolimatta pidättyväisyydestään ei voinut vastustaa halua antaa harmilleen valtaa, "sehän on tunnettu seikka, esiintyi Daigremont kavaltajana ja pisti voiton omaan taskuunsa. Hän on hyvin vaarallinen."

Hetkisen vaitiolon jälkeen hän jatkoi:

"Miksi ette käänny Gundermann'in puoleen?"

"En koskaan!" huudahti Saccard kiihkeästi.

Samassa tuli Berthier sisään kuiskaten pari sanaa isäntänsä korvaan. Vapaaherratar Sandorff oli tullut maksamaan erotusmaksuja ja oikkuili kaikin mahdollisin tavoin alentaakseen suoritettavaa summaa. Yleensä oli Mazaud hyvin kohtelias vapaaherratarta kohtaan ja otti hänet vastaan itse, mutta kun hän oli hävinnyt, vältti Mazaud häntä kuin ruttoa, sillä hän tiesi, ettei tämä häikäilyt käyttäa hyväkseen hänen ritarillisuuttaan. Naiset olivat kaikkein huonoimpia liiketuttavia, he olivat kaikki epärehellisiä, mitä maksujen suorittamiseen tulee.

"Ei, ei, sano etten minä ole kotona", vastasi hän huonotuulisena.

"Eläkä anna hänen puijata yhtä ainoata centime'ä, muista se!"

Berthier'in mentyä huomasi hän Saccard'in hymyilystä, että hän oli kuullut, mistä oli ollut puhe.

"Niin, vapaaherratar on hyvin rakastettava, mutta te ette saata arvata, millainen ihminen hän oikein on! Niin, jos meidän liiketuttavamme aina voittaisivat, kantaisivat he meitä käsillään. Mutta kuta rikkaampia ja ylhäisempiä he ovat, sitä enemmän minä epäilen heitä, sitä enemmän minulla on syytä pelätä jääväni omaani vaille. Lukuunottamatta suuria liikkeitä, pidän minä enemmän maaseutuliiketovereistani."

Samalla hetkellä saapui eräs apulainen tuoden muutamia papereita, joista Mazaud oli aamulla huomauttanut.

"Siinäpä juuri tuleekin! Muuan herra Fayeux Vendôme'sta ... te ette voi kuvitella miten paljon määräyksiä minä saan tuolta mieheltä! Ne eivät kyllä ole suurille summille, ne ovat pikkuporvariin, rihkamakauppiain, talonpoikien ... mutta niistä karttuu summaa. Meidän paras turvamme on peliä harjottava vaatimaton pieneläjäluokka."

Saccard'in mieleen johtui Sabatani, jonka hän oli nähnyt kassassa.

"Oletteko liikeasioissa Sabatanin kanssa nykyään?" kysyi hän.

"Olen ollut vuoden päivät luullakseni", vastasi vekselivälittäjä huolettomasti. "Hän on kiltti poika, eikö totta? Hän on alkanut pienestä, hän elää sangen järkevästi, hänestä tulee jotain, saattopa nähdä."

"Aivan niin, hän on sangen rakastettava ja lahjakas", sanoi Saccard, joka sillä hetkellä päätti muistaa Sabatania, jos hän joskus tulee tarvitsemaan vaiteliasta nuorta miestä, joka ei ole liian omantunnonarka.

Sitten hän nousi heittäen hyvästit.

"Hyvästi sitten! Kun paperimme ovat järjestyksessä, tulen luoksenne uudestaan, ennenkuin yritän saada niitä kurssinoteraukseen."

Puristaessaan hänen kättään työhuoneensa ovella sanoi Mazaud:

"Teette väärin, jollette puhu Gundermann'in kanssa yhtiöstänne."

"En koskaan!" huudahti Saccard vihastuneena.

Mennessään näki hän Moser'in ja Pillerault'in seisovan kassassa; edellinen tunki surullisen näköisenä taskuunsa voittoaan 7 à 8,000 frangia, kun taas toinen, joka oli hävinnyt, maksoi 10,000 frangiansa tavanmukainen voitonriemuinen ilme kasvoillaan, ikäänkuin hän olisi voittanut.

Kadulla katsoi Saccard kelloaan. Yksitoista? Niin paljon aikaa turhaan! Ei, hän ei mene Daigremont'in luo, ja vaikka oli melkein joutunut suunniltaan kuullessaan mainittavan Gundermann'in nimeäkin, päätti hän äkkiä mennä tervehtimään häntä. Hän sanoi itsekseen, ikäänkuin anteeksipyyntiksi, ettei hän lainkaan tullut apua pyytämään, vaan tahtoi ainoastaan uhmata häntä, näyttäytyä karskina tuolle härkätaistelijalle, joka kohteli häntä kuin pikku poikaa. Ja kun samalla uusi raekuuro läiskähti katukivitykseen, hyppäsi hän ajuriin ja huusi kuskille, että hän haluaa rue de Provence'lle.

Siellä asui Gundermann tavattoman suuressa talossa, joka parahiksi riitti hänen lukuisalle perheelleen. Hänellä oli viisi tyttärtä ja neljä poikaa, niistä oli kolme tyttärtä ja kolme poikaa jo naimisissa ja olivat lahjottaneet hänelle neljätoista lapsenlasta. Päivällispöytään kokoontui kolmekymmentäyksi henkeä. Vajaan vuosisadan kuluessa oli tuo suuremmin omaisuus – miljardi – koottu säästäväisyyden ja suotuisain olosuhteitten myötävaikutuksella. Kaikki tarpeelliset ominaisuudet olivat täällä yhtyneinä: huomattava äly, tavaton työkyky, kestävä ahkeruus ja taitavuus, kaikki kohdistuivat samaan päämaaliin. Nyt laskivat kaikki kultavirrat tähän mereen, hänen miljonansa keräsivät uusia miljonaa, ja Gundermann oli herra, itsevaltiain hallitsija, jota pelkäsi ja totteli Pariisi ja koko mailma.

Astuessaan ylös leveitä kiviportaita tunsu Saccard sydämessään kiehuvan sammumattoman vihan tätä miestä kohtaan. Oh, tuo juutalainen! Hän tunsu juutalaisia kohtaan rotuvihaa, joka usein tavataan Etelä-Ranskassa, ja hän tunsu melkein ruumiillista epämiellyttävää ajattellessaankin joutuvansa kosketuksiin Gundermann'in kanssa. Mutta merkillisintä oli, että Saccard, joka oli sellainen kauhea, tunnoton pyöveli, kun oli kysymys rahoista, aivan unohti millainen hän itse todellisuudessa oli, niinpiankuin tuli kysymys juutalaisista, ja puhui heistä ankarasti kunniallisen miehen siveellisellä suuttumuksella, puhui, aivankuin hän itse ansaitseisi leipänsä otsansa hiessä, eikä tietäisikään mitä koronkiskonta merkitsee. Hän laati kokonaisen syytesarjan tuota kirottua rotua vastaan, jolla ei ollut enää kuningasta eikä isänmaata, vaan joka eli toisten kansakuntien kuokkavieraana, oli tunnustavinaan lait, mutta totteli itse asiassa vain omaa jumalaansa, veren, vihan ja varkauden jumalaa. Oliko kukaan nähnyt juutalaisen elävän kättensä työstä? Ei, työ turmelee, heidän uskontonsa sen melkein kieltää, pitää käyttää hyväkseen toisten työtä. Oh, ne lurjukset! Saccard'in raivo oli sitäkin ankarampi, sillä hän sielunsa syvimässä ihaili juutalaisia, kadehti heidän suurta liikemieskykyään, heidän synnynnäistä taitavuuttaan numerojen käsittelyssä, heidän hyvää vainuaan ja onneaan, joka takaa heille menestyksen, ryhtyivätpä he mihin tahansa. "Tässä varkauspelissä eivät ristityt koskaan riitä heille, aina joutuvat he lopulta häviölle; ota juutalainen, jolla ei ole aavistustakaan kirjanpidosta, päästä hänet epäilyttävän liikeyrityksen sameaan veteen, niin saat nähdä kuinka hän ui pinnalla ja viimein kömpii maalle koko voitto selässään. Se on rodun lahja, selitys siihen, miksi se pysyy pystyssä, vaikka toiset kansakunnat tekevät häviötään." Ja vihasta kiehuen ennusti hän, että juutalaiset vielä kerran kohoavat mailman herroiksi ja keräävät haltuunsa kaiken maan rikkaudet, eikä siihen ole kauan, kun heidän sallitaan joka päivä levittää valtaansa ja kun kerran Pariisi sietää Gundermann'ia, jonka ruunu on lujemmassa kuin itsensä keisarin.

Tullessaan suureen etuhuoneeseen peräytyi Saccard nähdessään vapaavälittäjäin, miesten ja naisten paljouden, kokonaisen väen vilinän. Erittäinkin tunkeilivat välittäjät saadakseen määräyksen; suurella pankkiirilla olivat omat asiamiehensä, mutta paljas vastaanottokin oli jo kunnia ja suosio ja jokainen tahtoi saavuttaa sen onnen. Vaikka odottamassa oli niin paljon väkeä, pääsi Saccard melkein heti sisään.

Gundermann'in yksityishuone oli tavattoman suuri, itse istui hän nurkassa ulomman akkunaa ääressä yksinkertaisen mahonkisen kirjetuspöydän takana selkä päivänvaloon päin, niin että kasvot jäivät varjoon. Hän nousi ylös kello viisi, kun Pariisi vielä nukkui ja kun toiset heräsivät ja alkoivat

yhdeksän tienoissa juosta hänen luokseen, oli hänen päivätyönsä melkein loppuunsaatu. Keskellä huonetta, suuremman kirjutuspöydän ääressä, työskenteli kaksi hänen poikaansa ja vävy-poika; he istuivat harvoin, vaan seisoivat tai kulkivat ympäri apulaislauman kanssa, joka alituisesti virtasi ulos ja sisään. Koko kadun vilinä ikäänkuin virtasi tämän huoneen läpi, tunkeutui hänen luokseen, joka istui siellä vaatimattomassa nurkassaan ja tuntikausia, aina aamiaiseen saakka otti vastaan lukuisia asiamiehiä likinäköisenä ja happamin ilmein ja lahjotti heille nyökkäyksen tai muutaman sanan, jos häntä halutti olla tavallista armollisempi.

Gundermann'in kasvoille ilmestyi hänen huomattessaan Saccard'in heikko, hieman ivallinen hymy.

"Ahaa, tekö, rakas ystävä. Istukaa hetkiseksi, jos teillä on jotain minulle sanottavaa. Olen heti vapaa."

Sitten näytti Gundermann kokonaan unohtavan hänet. Saccard ei muuten osottanut lainkaan kärsivällisyyttä, sillä häntä miellytti tuo välittäjäjoukko, joka tallasi toisiaan kantapäille ja tuli sisään samoin syvin kumarruksin, veti rintataskustaan saman pienen paperin, päivän kurssinoterauksen, jonka ojensi pankkiirille samoin rukoilevin ja kunnioittavin liikkein. Tuli kymmenen, tuli kaksikymmentä. Pankkiiri otti pörssilistan, katsahti siihen ja antoi sen takaisin, eikä ole mitään hänen kärsivällisyyteensä verrattavaa, jollei ehkä se täydellinen välinpitämättömyys, jota hän osotti tämän anomussateen aikana.

Nyt tuli Massias'kin puoleksi iloisin, puoleksi tuskallisin ilmein, kuin kiltti koira, joka on saanut selkäänsä. Joskus otettiin hänet vastaan niin huonosti, että hän oli pillahtaa itkuun. Mutta tänään hän oli nähtävästi väsynyt hentomielisyyteen, sillä hän osotti tavatonta itsepäisyyttä.

"Mutta katsokaahan toki, herra Gundermann, miten Mobilier on alhaalla.

Montako ostan?"

Ottamatta kurssilistaa katsoi Gundermann vihreillä silmillään tuttavallista nuorta miestä ja kysyi ankarasti:

"Kuulkaapas, ystäväni, luuletteko minusta olevan hauskaa ottaa teidät vastaan täällä?" Massias kalpeni ja vastasi:

"Luuletteko ehkä, että minusta on sen hauskeempaa juosta täällä joka aamu kolmen kuukauden ajan tyhjän tähden?"

"Pysykää siis poissa!"

Vapaavälittäjä kumarsi ja poistui vaihtaen Saccard'in kanssa harmistuneen ja epätoivoisen katseen, ikäänkuin hän äkkiä olisi tullut tietämään, ettei hän koskaan ole saavuttava mitään.

Saccard ihmetteli, mitä varten Gundermann otti vastaan kaikkia noita ihmisiä. Hänellä oli selvästi huomattava eristäytymiskyky, hän vetäytyi itseensä ja ajatteli edelleen omia asioitaan; sitäpaitsi kuului hänen järjestelmänsä luoda joka aamu silmäys markkinoihin ja vakoilla itselleen joku voitto, mikä ei koskaan ollut varsin vähäinen. Vihaisena poisti hän eräästä laskusta, jonka muuan vapaavälittäjä esitti hänelle, 80 frangia – tämä oli muuten aikunut häntä puijata juuri tuolla summalla. Sitten tuli muuan vanhain tavarain kauppias tuoden emaljoidun rasian edelliseltä vuosisadalta, jonka pankkiiri heti huomasi väärennetyksi. Sitten kaksi naista, joista vanhemmalla oli käyrä haaskalinnun nokka, ja nuorempi tumma ja hyvin kaunis, jotka tahtoivat pyytää kotiinsa katsomaan Ludvig XIV aikuista piironkia; hän kieltäytyi jyrkästi. Sitäpaitsi jalokivikauppias hohtokivineen, kaksi keksijää, englantilaisia, saksalaisia, italialaisia, kansaa kaikellaista, kaikkia kieliä puhuvia, kaikkia sukupuolia. Ja lakkaamatta asiamiehiä ja välittäjiä samoin liikkein, samalla tapaa koneellisesti ojentaen pörssilistan, samalla kun liikkeen omia apulaisia tuli yhä tiheämpään, kuta enemmän pörssiaika lähenee, tuoden sähkösanomia tai papereita, jotka oli allekirjotettava.

Mutta kesken kaikkein pahinta sorinaa ja porinaa kuului lasten leikkirummun ääni, ovi lennähti auki ja pieni 5 – 6-vuotias poikanen ratsasti sisään keppihevoseella; ja hänen kintereillään tuli kaksi pikku tyttöä, toinen 3 ja toinen 8 vuoden vanha, jotka kiipesivät isoisän nojatuoliin, kiskoivat häntä

käsistä ja riippuivat hänen kaulassaan. Hän antoi heidän hujuta ja suuteli heitä oikean juutalaisen perherakkauden tapaan suvun nuorimpia jäseniä kohtaan, mikä on heidän vahvimpia puoliaan.

Äkkiä näytti hän muistavan Saccard'in.

"Ah, rakas ystävä, suokaa anteeksi, näettehän, ettei minulla ole ainoatakaan vapaata hetkeä. Olkaa hyvä ja sanokaa asianne."

Ja hän oli juuri ryhtymäisillään kuuntelemaan, mitä Saccard'illa oli sanottavaa, kun muuan apulainen, joka oli saattanut sisään pitkän, vaalean herran, kuiskasi jonkun nimen hänen korvaansa. Hän nousi heti, vaikka kiirehtimättä, ja siirtyi neuvottelemaan herran kanssa ulommaksi erään ikkunan ääreen, kun taas toinen hänen pojistaan otti vastaan välittäjiä ja liiketuttavia hänen sijastaan.

Huolimatta kiukustaan alkoi Saccard tuntea jonkunlaista kunnioitusta Gundermann'ia kohtaan. Hän oli tuntenut vaalean herran, tiesi, että hän oli erään suurvallan lähettiläs, joka hovissa oli ylpeä ja ylhäinen, mutta tuli tänne anovaisena hymy huulilla ja pää hiukan painuksissa. Toisissa tapauksissa saivat korkeat virkamiehet, vieläpä keisarin omat ministeritkin suorittaa seisoviltaan asiansa tässä huoneessa, jossa vilisi kansaa kuin torilla ja kuului lasten melu. Täällä vasta näkyi oikeassa valossaan tuon miehen rajaton kuningasvalta; hänellä oli omia lähettiläitään kaikissa mailman hoveissa, konsuleita kaikissa maakunnissa, asiamiehiä kaikissa kaupungeissa ja laivoissa kaikilla merillä.

"Emme pääse hetkeksikään rauhaan, rakas ystäväni", sanoi Gundermann tullen Saccard'in luo. "Mutta nyt täytyy minun mennä aamiaiselle, seuratkaa minua ruokasaliin siellä saamme ehkä olla rauhassa."

He menivät talon pieneen aamiaishuoneeseen, missä perhe ei koskaan ollut täysilukuinen. Sinä päivänä oli ainoastaan yhdeksäntoista pöydässä, niistä kahdeksan lasta. Pankkiiri istui keskellä ja hänellä oli vain maitolasi edessään.

Hetkisen istui hän silmät ummessa: lopen väsyneenä, kalpein ja kärsivin kasvoin, sillä hänellä oli sekä maksa- että munuaisvika; vietyään vapisevin käsin maljan huulilleen ja juotuaan kulauksen huokasi hän:

"Oh, olen tänään niin väsynyt!"

"Miksi ette lepää?" kysyi Saccard.

Gundermann käänsi kummastuneet kasvonsa häneen ja vastasi:

"Enhän minä voi!"

Hän ei saanut juoda maitoansakaan rauhassa, asiamiestulva ei ollut vielä loppunut, se vyöryi ruokasalin läpi, mutta perhe, herrat ja naiset, jotka olivat tottuneet tähän menoon, nauroivat ja söivät hyvällä ruokahalulla, ja lapset, joita vahvistettiin muutamilla siemauksilla puhdasta viiniä, pitivät korviasärkevää melua.

Ja Saccard, joka edelleen katseli häntä, kummasteli, että hän joi maitoan niin hitaasti ja vaivaloisesti, kuin ei koskaan saisi maljaansa pohjaan. Hän eli yksinomaan maidosta, eikä hän saanut koskeakaan lihaan tai leivoksiin. Mitä hyödytti siis omistaa miljardi? Eivätkä naiset olleet koskaan kiusanneet häntä, neljäkymmentä vuotta oli hän ollut vaimolleen järkähtämättömän uskollinen, eikä hänellä nyt ollut siihen suuntaan kallistuvaa ajatustakaan. Miksi siis nousta ylös kello viisi aamulla, raataa kuin ajurirengas, kuluttaa itseään raskaassa työssä, viettää orjanelämää, johon ei edes kurjin kerjäläinenkään olisi antautunut, elää pää täynnä numeroita aivot niin tuhansien huolien kiusoittamana, että olivat pakahtua? Miksi koota kultakasoja, kun ei edes uskaltanut ostaa naulaa kirsikoita ja syödä niitä kadulla, matkustaa kauniin tytön kanssa pitkin Seineä johonkin ravintolaan, nauttia kaikkea, mitä oli kaupan, laiskotella ja olla vapaa? Ja Saccard, joka huolimatta nautinnonhalustaan sangen hyvin ymmärsi, että rahaa voi rakastaa sen itsensä vuoksi, sen antaman vallan vuoksi, tunsi jonkunlaista kunnioituksensekaista kauhua tätä olentoa kohtaan – ei niinkuin klassillista saituria, vaan niinkuin omantunnontarkkaa lihallisista himoista vapaata työläistä kohtaan, joka sairaloisessa vanhuudessaan oli niin sanoaksemme muuttunut ruumiittomaksi olennoiksi, ja joka kumminkin itsepäisesti yhä rakensi miljonatorniaan ja uneksi vain voitonsa jättää sen perintönä omaisilleen, jotta he rakentaisivat sen vielä korkeammaksi, kunnes se hallitsisi koko mailmaa.

Vihdoinkin kumartui Gundermann Saccard'in puoleen ja antoi tämän puoliääneen selvittää yleispankin perustamissuunnitelmansa. Hän antoi muuten sangen niukasti yksityiskohtaisia selvityksiä, viittasi vain ohimennen Hamelin'in salkun sisällykseen, sillä hän oli alusta alkaen aavistanut saavansa pankkiirista vastustajan ja valmistautui jo edeltäkäs in peräytymään.

"Taas pankki, ystävänä, taasko pankki?" huudahti hän ivallisesti. "Mieluummin minä sijoittaisin rahani johonkin koneeseen, giljotiiniin joka hakkaisi pään poikki kaikilta noilta pankeilta, joita kasvaa ... laitoksen, joka puhdistaisi pörssinkin. Eikö insinöörillä ole mitään sellaista suunnitelmiansa joukossa?"

Sitten otti hän isällisen ilmeen ja sanoi kylmäverisen julmasti:

"Kas niin, olkaa toki järkevä, muistakaa mitä minä olen teille sanonut. Teette tyhmästi alkaessanne taas liikkeen, minä teen teille suoranaisten palveluksen kieltäytyessäni ottamasta osaa yhtiöönne. Te joudutte varmasti nurinniskoin, se on johdonmukainen välttämättömyys, sillä te olette liian kiivas luonteeltanne, teillä on liian rikas mielikuvitus, ja aina käy huonosti, kun lähtee liikkeelle toisten rahoilla. Miksi ei veljenne hanki teille hyvää paikkaa? Olkaa varovainen, ystävänä, olkaa varovainen!"

Saccard nousi vavisten pidätetystä kiukusta.

"Siis päätetty, te ette ota yhtään osaketta, te ette halua olla mukana?"

"Teidän kanssanne? En koskaan! Te kaadutte kolmen vuoden kuluessa."

Tuli äänettämyys, jonka kuluessa molemmat miehet vaihtoivat teräviä, taisteluhaluksia katseita.

"Hyvästi siis. En ole vielä syönyt aamiaista ja olen kovin nälissäni."

Katsokaamme kumpi kaatuu ensin!"

Ja hän jätti Gundermann'in istumaan sinne sukunsa keskelle, joka nyt meluten kävi jälkiruuan kimppuun, kun taas vanha pankkiiri otti vastaan viimeiset välittäjäasiamiehet ja sulki silloin tällöin silmänsä väsymyksestä ja joi maljastaan maitoa vaalein huulin.

Saccard hyppäsi ajuriinsa ja sanoi osotteensa Saint-Lazare-kadulla. Kello löi yksi, hukkaanmennyt päivä, hän ajoi mieletönä kotiin aamiaiselle. Oh, tuo juutalaisrakkari! Hän olisi mitä suurimmalla mielihyvällä iskenyt hampaansa tähän, kuin koira luuhun! Olisi liian jättiläismäinen, toivoton tehtävä johtaa hänet häviöön. Mutta eihän koskaan tiedä mitä voi tapahtua. Suurimmatkin valtakunnat voivat hävitä ja aina tulee päivä, jolloin mahtavimmatkin kukistuvat. Ei, ei pidä hotkaista häntä kerralla vaan nakertaa ensin syrjiä, riistää palasia hänen miljardistaan, ja sitten syödä hänet, miksikä ei? Hävittää kaikki juutalaiset heidän kaikkivaltiaan kuninkaansa personassa, polkea maahan heidät, jotka luulivat yksin olevansa herroja! Ja nämä vaikutelmat, harmi, joka oli vallannut hänet Gundermann'in luona, täytti Saccard'in mielettömällä innolla, ja hän tunsu tarvetta heti toimittaa jotain; hän olisi tahtonut rakentaa pankkihuoneensa noitauskulla, panna sen koneet käyntiin, voittaa, musertaa kaikki kilpailijansa. Äkkiä johtui hänen mieleensä Daigremont, ja epäroimättä, melkein koneellisesti, pisti hän ulos päänsä ja käski kuskin ajaa rue Larochefoucauld'ille. Jos hän aikoi tavata Daigremont'in, täytyi hänen kiirehtiä ja lykätä aamiaisensa tuonemmaksi, sillä hän tiesi, että tämä tavallisesti lähti ulos yhden ajoissa. Tämä kristitty oli todellakin pahempi kuin kaksi juutalaista ja hänen sanottiin käyttävän omaksi hyväkseen kaikki nousevat liikkeet, jotka uskottiin hänen huostaansa. Mutta tällä hetkellä olisi Saccard ryhtynyt keskusteluihin pahimman rosvonkin kanssa ja suostunut tämän kanssa saaliin jakoon. Tuonempana, kun hän saavuttaisi ylivallan – etsisi hän jonkun toisen!

Sillävälin olivat vaunut pysähtyneet korkealle ja komealle portille, joka johti yhteen tämän korttelin suurimmista yksityistaloista Päärakennus, joka oli suuren kivitetyin pihan sisällä, oli melkein kuninkaallisen loistava, ja puutarha satavuotisine puineen muodosti täydellisen puiston, joka eristi talon keskelle tätä väkirikasta korttelia. Koko Parisi tunsu tämän yksityishotellin loistavien juhliensa ja erittäinkin erinomaisen taulukokoelmansa vuoksi jota jokainen matkustava ruhtinaallinen henkilö kävi katsomassa. Ollen naimisissa kauneudestaan kuulun naisen kanssa, jota sitäpaitsi seuraelämässä suuresti juhliittiin lauluäänensä vuoksi, eli talonherra kuin ruhtinas,

oli yhtä ylpeä kilpajuoksuhevosistaan kuin taulukokoelmastaan, oli suuren klubin jäsenenä, piti hyvin kalliita jalkavaimoja, omisti erityisen aition Operassa, erityisen tuolin hotelli Drout'issa ja oli kaikkien muodissaolevien epäilyttävien paikkojen vakinainen vieras. Ja koko tämä loisto maksettiin yksinomaan pörssikeinottelun avulla.

Kun Saccard oli noussut ylös majestetillisiä portaita, ilmoitti palvelija hänet ja vei kolmen taiteen mestariteoksia täynnä olevan vastaanottohuoneen lävitse pieneen tupakkahuoneeseen, jossa Daigremont puhalteli viimeisiä haikuja sikaristaan ennen ulosmenoaan. Hän oli jo nelikymmenviisivuotias ja taisteli alullaan olevaa lihomista vastaan: hän oli pitkä, hyvin hieno, käherretty ja hajuvesillä priiskotettu, piti ainoastaan viiksiä ja suippopartaa, sillä hän oli keisarin innokas ihailija. Hän oli erinomaisen huomaavainen kaikkia kohtaan, hänellä oli rajaton itseluottamus ja oli aina varma voitostaan.

Hän astui heti tulijaa vastaan.

"Missä olette olleet viime aikoina, rakas ystävä? Ajattelin juuri teitä näinä päivinä. Emmekö ole läheisiä naapureja?"

Hän tyyntyi kumminkin jonkunverran, luopui tulvivasta kohteliaisuudestaan, kun Saccard, joka katsoi kaikki verukkeet turhiksi kävi suoraan asiaan, kertoi suuren suunnitelmansa, selitti, että hän, ennenkuin perustaisi Yleispankkinsa, koetti muodostaa yhtiön ystävistään, pankkiireista, teollisuudenharjoittajista, jotka jo etukästä takaisivat yritykselle hyvän menestyksen sitoutumalla ottamaan neljä viidettäosaa osakkeista, siis vähintään 40,000. Daigremont oli muuttunut sangen vakavaksi, kuunteli, katseli Saccard'ia tutkivin katsein, ikäänkuin olisi tahtonut tunkeutua hänen aivojensa syvimpään sopukkaan ja tarkastaa, voisiko vielä jotain tehdä tästä miehestä, voisiko saada hänestä etua jollain tavalla; hän tunsi Saccard'in ja tiesi, että hän oli tavattoman toimelias ja lahjakas mies huolimatta intohimoisesta kiihkomielisyydestään. Ensin hän epäröi.

"Ei, ei, minulla on tarpeeksi tekemistä entisissä asioissani, en tahdo ryhtyä uusiin."

Mutta hän innostui kuitenkin, teki kysymyksiä, halusi kuulla mitä yrityksiä uusi pankki tulisi tukemaan, sillä Saccard puhui niistä mitä suurimmalla varovaisuudella. Ja kun hän kuuli puhuttavan Välimeren laivayhtiön perustamisesta, heristi hän korviaan ja myöntyi heti.

"No hyvä, suostun. Mutta yhdellä ehdolla, missä suhteissa olette veljeenne, ministeriin?"

Saccard hämmästyi ja antoi rehellisesti vihalleen vallan.

"Veljeeni! Hän kulkee omia teitään ja minä omiani. Hän ei juuri ole liialla veljellisyydellä pilattu."

"Paha juttu", selitti Daigremont jyrkästi. "Minä en tule mukaan hankkeeseen, ellei veljeenne myös tule. Ymmärrättehän, en halua että olette riidoissa."

Saccard teki vihastuneen liikkeen. Mitä varten de Rougon? Eikö hän sillä tavoin sitoisi kätensä ja jalkansa? Mutta järjen ääni puhui lujemmin kuin kiukun, ja se sanoi hänelle että kaikissa tapauksissa olisi parasta vakuuttautua tuon suuren miehen puolueettomuudesta. Hän kieltäytyi kumminkin antautumasta sovintoon.

"Ei, ei, hän on aina käyttäytynyt sikamaisesti minua kohtaan. Minä en milloinkaan ota ensi askelta."

"Kuulkaapas", sanoi Daigremont, "minä odotan tänne Huret'a kello viisi, hänellä on eräs tehtävä minulle. Kiiruhtakaa Lainsäätäjäkuntaan, pyytäkää Huret'a vähän syrjään, puhukaa hänelle asiasta, niin kuulustelee hän heti Rougon'in mielipidettä, ja meillä on vastaus tiedossamme kello viisi. Tapaamme siis kello viisi?"

Saccard seisoi pää kumarassa ajatellen.

"No hyvä, jos te pidätte sitä aivan välttämättömänä!"

"Aivan välttämättömänä! Ilman Rougon'ia ei lainkaan, Rougon'in kanssa mitä vain tahdotte."

"Hyvä on; minä menen."

Hän puristi Lujasti Daigremont'in kättä ja lähti, mutta tämä kutsui hänet takasin.

"Kuulkaa, jos teistä näyttää kaikki käyvän hyvin, niin ettekö voisi kotimatalla pistäytyä markisi de Bohain'en ja Sédille'n luo, sanokaa heille, että minä olen mukana, ja pyytäkää heitäkin yhteen puuhaan. Heidät täytyy välttämättömästi saada mukaan."

Ulkona odotti Saccard'in ajuri, jonka hän oli käskenyt odottaa, vaikka hänen asuntoonsa oli vain muutama askel. Hän maksoi ajurille toivoen voivansa myöhemmin päivällä käyttää omia ajopelejänsä ja kiiruhti kotiinsa syömään aamiaista. Häntä ei enää odotettu ja kyökkipiika asetti hänen eteensä palasen kylmää paistia. Hän nielasi sen riidellen kuskilleen, joka toi tiedon, että eläinlääkäri oli käskenyt antaa hevosen levätä kolme, neljä päivää. Ja suu täynnä ruokaa syytti hän kuskia ymmärtämättömyydestä palveluksessa ja uhkasi lähettää hänen kimppuunsa Caroline-rouvan, joka kyllä pitäisi häntä silmällä. Viimein käski hän tätä kumminkin hakemaan ajurin. Taas läiskyi sade katuja vastaan, hän sai odottaa neljännestunnin, ennenkuin ajuri saapui. Hän nousi vaunuihin ja huusi:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.